

Poštarina plačena u gotovu

HÍD

TÁRSADALMI, IRODALMI
ÉS KRITIKAI SZEMLE

1950 június

T A R T A L O M

Gál László: Mese medvéről, sasról, rengetegről (401) — *Sebestyén Mátyas*: Erőpróba (408) — *Ács Károly*: Tollamhoz (418) — *Herceg János*: Jákov Ignjátovics (420)

FIGYELŐ

Lőrinc Péter: Fialatok „Híd“-ja (435) — *Debreczeni József*: Jugoszláviai magyar nyelvünk (441)

KULTURÉLET

Szava Vukoszávlyevics: Visszatekintés kórusaink szemléjére (449) — *Sulhóf József*: A megboldogult (453)

KRÓNKA

Képmelléletek: *Milivoje Nikolájevics*: Szénagyűjtés (411), Aratás (423), Gondolkodó (450)

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Ernyes György

Szerkesztőség: Noviszád, Njegoseva utca 2/I. Telefon: 20—63

Kiadóhivatal: Noviszád, Jován Gyorgyevics utca 2

Telefon: 38—94

Előfizetési díj: Egy évre 120 dinár, fél évre 65 dinár

Postatakarékszám: 300-476.030. Lapzárta minden hó 10-én

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza

HÍD

TÁRSADALMI IRODALMI
ÉS KRITIKAI SZEMLE

GÁL LÁSZLÓ:

Mese medvéről, sasról, rengetegről

Ott volt, ahol nem volt: mélyen
bent az erdő sűrűjében,
hol naparany hull pásztaiba,
s roston terem a vargánya;

hol a virág és fű selyem,
a bokorban vadméz terem;
s hol, a fákat meg sem rázva,
vadalma hull szelid zsákba.

Ott, hol minden íz és ózon —
csak a világrend volt ódon.
Zsarnok hiúz, ravasz róka
dölyföltek századok óta.

Kövér róka: öreg, fősvény,
övé volt út, berek, ösvény.
Jobbággyai fáért-fúért
dolgoztak és levegőért.

Szegény nyúlról hét bőrt húzott,
minden állatot megnyúzott.
Hód épített neki házat,
folyón gátat, parton várat.

Udvarházán deres állott,
s ha kinjában szájat tátott
a rabszolga, meggyötörte,
szöges vaskerekbe törte.

Feketecsuhás vakondok
e munkára áldást mondott.
Ő csak túrt-fúrt, s megkivánta,
hogy a nép vakon imádja.

S ha valaki, — oh, eretnek!
két ujjal vetett keresztet:
ájtatosan, imaszóval,
fejét vétette bakóval.

S míg rongyosan és éhbéért
izzadt a nép falevélért . . .
A hiúz-cár véres kénye
volt a sűrűség törvénye.

Zsoldos sereg, farkas csürhe
örködött, hogy népe tőrje.
Így mult évszázadra — század:
nyögött a nép, túrt és fáradt.

Am a bokrok sűrűjében,
izzott már a szó keményen:
»Szabad erdőt követelünk,
aki bátor, tartson velünk!«

Nőtt a nép, nőtt; szépült, lázadt,
előbb csak tiz, aztán százak.
Végül a szó tette erre —
bölcös medve állott az élre.

Völgyhajlatban, erdőháton,
vörös zászló lengett bátran.
Zsarnok hiúzt, rávasz rókát,
zsoldos, gyilkos farkas hordát

elsöpörte a népharag,
s mind a herét, a dúvadat.
Fegyőr, csendőr, úzér, zsarnok
megszökött, vagy szörnyet halt ott.

S nem maradt a sűrűségben,
csak aki nem rest és tétlen.
Kipucoltak minden tisztást,
fásítottak minden irtást.

S aztán a vadgyerekeknek
iskolákat építettek.
Volt is a mesternek dolga,
még őket betűre fogta,

s amíg sok elmaradt vénje
rájött, hogy — olvasni kéne,
és, hogy nem nyűg, s nem rendelet,
de a munka a becsület!

Építettek gyárat, százat,
kórházat és lakóházat.
A mogyoró kétszer termett,
meg minden, ami csak kellett.

Minden móskus új bundába
járt a konferenciákra.
A szorgalmas kis vadméhek
három normát adtak mézet.

Fürge mezei egerek
lettek most a riporterek.
Híre is ment a világban,
hogy itt csodás új világ van.

Az erdőben élet erjedt,
nőtt a kultúra és terjedt.
Új napoknak új melegje
hullt széles vadrétegekre . . .

A nyulak is megváltoztak,
bátorságra, tetterre kaptak.
Karcu őz és büszke szarvas
tudtára jött, hogy hatalmas.

Dicsérték a medvét fennen:
milyen bölcsen, milyen rendben
kormányozza az országot
s jövőt teremti, boldogságot.

Igy ment, jól ment, harminc éven,
benn a boldog erdőmélyen.
Am a medvét a fecsegők
körülvették, s a hízelgők.

»Csak így van jól, ahogy jól van,
mindent te tudsz a legjobban;
telet-nyarat, esőt-havat,
te teremtetted meg, magad!«

»Nincs a fünek-fának nedve,
ha nem akarja a medve.
S az igazság is be undok,
ha más igazságot brummog . . .«

Igy miákolta a macska,
a görény is kaffogta.
S a sakál is és a zerge,
ezt kurrogta, ezt kerregte.

Ezt percegte a bogár is,
a májom (a volt kulák) is.
Igy a kígyó szisszenése,
s némely kecske mekegése.

Nem csoda hát, ha elrévült,
s a sok bóktól, ha megszedült.
Harkálykovács csóváltatta
bölcs fejét, ám ki hallgatta . . . ?

A pulyka is öblögette,
a szarka is azt csörögte;
dobolta a dobos gém is,
csiripelte a veréb is.

Előbb — borzolódtott szőre,
dörmögött a hízelgőre.
Később aztán — tűrte, hagyta,
Végül — maga is akarta.

Meg is szokta, el is várta,
pedig medve volt, nem páva.
S kinek nem volt édc s nyelve,
álláshoz sem jutott persze,

Sem álláshoz, sem lakáshoz,
sem a szerény jóllakáshoz.
Sorsa lett: fekete lista,
s menten mondták, hogy — trockista!

Igy a medve udvarában
élt, mint a cár — cár korában.
Karcú szarvas, húsz agancsos,
lett a testőr főparancsos.

Minden reggel, ez volt dolga,
feszesen kiállt raportra,
büszke teste hétrét görbedt:
»Ma is Te vagy a legbölcsebb!«

Száz udvaronc tette kedvét:
»Te legbölcsebb! Te legmedvébb!«
Asztalához harsonával
kisérték és muzsikával.

Igy folyt élte, így ment dolga.
Társa nem volt — csupa szolgál.
Házfalakon, s a szobákba'
csak a saját képét látta.

Ott volt a kép, télen-nyáron,
spájazablakon, a kamrákon;
villamoson, kocsin, járdán,
teherautón és targoncán,

kirakatban és plakáton,
útjelzőkön, bokron, fákon.
Ki nem hordta öt-hat képét —
elhajlónak tekintették.

Akarta így? Nem akarta?
Igy történt és — rájuk hagyta.
Később aztán el is várta,
hogy istenként, csak imádjá

erdő népe, leborulva,
zsoltárt mondva, térdre hullva.
Hangot nem tűrt, csak visszhangot,
s nem szívet nézett, csak — rangot.

Végül aztán, kényre-kedvre,
abszolút úr lett a medve,
s elvárta úgy, ahogy ő is,
éljen béka, mókus, őz is.

Morgott népe, de csak loppal.
Súgva-búgva, halk morajjal
illegális hangok szálltak,
beleptek bokrot és jákat;

»A béka bogarát enne,
az egér magot szemezne;
a nyúl friss torzsát kívánna,
a tücsök csak citerázna, —

de nem untig azt a kótát:
top-top buksi medvenótát.
Néha polkát, néha kolót,
néha csárdást, frissen szólót . . .

Hujh! zivatar! hujh! fergeteg!
az újság is rázengetett,
három cikkben indokolta,
hogy a polka, mért nem polka . . .

S, hogy nincsen tánc, csak a top-top;
nem is zene, mi nem hop-hop!
S aki eztán is járt csárdást:
a nagy erdőből kizárták.

Ki is zárták, perbe fogták,
elhajlónak kiáltották;
átállónak, eretneknek,
árulónak — csárdás-klikknek.

Erre aztán, szontyolodva,
elhallgatott móka, nóta . . .
S a nagy csöndben, csak karének
brummogott a Nagy Medvének.

Zsolozsma és zord kantáta,
az erdőben csak ez járta.
Morc lett minden: a szó, a dal —
szigorú krix-krax a vonal!

S e vonalon medve sétált —
fenn az égen büszke sas szállt.
»Ejnye, — a medve haraggal —
miért repül? Mért nem talpal?

Lám, én lábom járok, négyen;
lenn a földön, s nem az égen,
az erdőben, s nem fölötte —
én, a bölcsék legesbölcsé!

Hát az ottan? Erdőn által
miért nem megy, miért szárnyal?
Hajh, katonák! Hajh, tikkárok!
Trónusomhoz állítsátok!»

Csupa fenség a trónterem,
s ami az erdőben terem:
volt ott friss méz, csörgő dió,
magyar barack, cseh magyoró,

bolgár lekvár, lengyel prója,
román cukor, albán bóza;
volt tejberizs, nagy Kinából,
finom eper Kóréából.

Kitárta a sas szép szárnyát,
s szívvel köszöntött: — Szabadság!
»Hm . . . szabadság . . . persze, persze,
legyen szabad, aki medve . . .

No de . . . persze, idegen vagy!
vedd le gyorsan sarúidat!
Kézcsokra is egyre várunk,
ez — elvtársi szokás nálunk.«

— Kezet csókoljon, ki szolgál!
Ez a kaméleon dolga!
Üzenetét büszke bércnek
hoztam, és szabad sas népnek!

»Hm . . . no, mindegy . . . légy vendégünk,
fogyaszd velünk az ebédünk.
Diót akarsz, lépes mézet?«
A sas az asztalra nézett . . .

— Köszönöm szíves hívásod —
nálunk mások a szokások . . .
Rosszabbá vált egyre kedve,
morgott, mormogott a medve:

»»Más szokások? Ejnye — ejnye . . .
Pergett az udvarlók nyelve:
»Más szokások?! Ó, szent elvek!
Ez áruló! Ez eretnek!«

»Te tán — így a medve végül:
elhajolsz diótul, méztül?
Vagy — ami jó Bölcs Magamnak,
az nem volna jó a sasnak?!

Tudod-e, kivel állsz szembe?

Én a Legmedvébbik Medve!»

— Nem szállok én szembe veled,
csak — sas vagyok, sasként élek.

»Másként? Sasként?! Nincs más élet,
csak az, mit magam is élek!«

— Harminc éve másként szóltál . . .

»Harminc éve? Ejh ,rég volt már . . .!«

Udvarnokok hada hörgött,
nyelvük, mint motolla, pörgött:

»Mást, mint a mi Urunk, enni,
vitatkozni, felese'ni . . .

Bérceken vadat vadászni
és nem mint mi: csúszni-mászni . . .
Nem brummogni, mint a Medve,
vijogni a fellegekre . . .!«

»Védekezz sas! Van-e szabad?«

— Én sas vagyok. Sas, és szabad!

»Neked nem jó a barlangom?«

— Én fent az ormokon lakom!

Összeültek a tudósok:
boncok, áldozárok, jósok.

»Ki nem eszik lépes mézet:
halál arra az ítélet.«

Halál: Hej rossz boncok, szolgálak . . .
hol én jártam, osztogatták!
Csak azt illet ily ítélet,
ki meggörbed: a cselédnek!

Örökké él, aki lázad,
akit nem fog a káprázat;
aki nem verklät nyöszörget,
aki, ha kell, dobót dörget!

Verje hát dobverőm, verje:
dohos a barlangod, medve!
Hol a fáklya tüze, fénye,
mi kigyuladt harminc éve?

S mért aludt ki az a fáklya;
hol az erdő szabadsága?
A nagy erdő zúgott — rengett,
A sas szava messze zengett . . .

Aztán . . . szárnyas zászlót bontva,
csúcsra szállt fel, hegyoromra.
S ott, a vénekre nézett,
szólt: »mily picinyek szegények!«

SEBESTYÉN MATYÁS:

Erőpróba

I.

(Vége volt már a második világháborúnak.

1945-öt írtunk, december havában. A földreformot még nem valósították meg, de már kezdtek beszélni róla.

Ebből az időből való ez a történet.)

Most fújták el odabenn a lámpát. Az éjszakát néző ablakra úgy borult rá a sötétség, mint a kiszúrt szemű emberre az örök vakság.

Lassan-lassan elcsendesedett a tanyán az élet. A szél, ez a társ nélküli kóborló, ismeretlen nótákat fütyürészett a süket éjszakának. Az este sötét volt és későbe nyúló. A kakas aludt már egyet és most nagyokat kukorékolt, mintha hirtelen eszébe jutott volna, hogy sürgős közölni valója van a többi kakas számára.

Nemsokára azután pilingélni kezdett a hó és hamarosan fehér lett a világ, akár a tiszta lelkiismeret.

Bent az istállóban jóllakottan és békésen szunyókáltak az állatok. Meleg párájukkal befűtötték az istállót, úgyhogy barátságossá és gondtalanná vált itten is az élet, az olyan szegény béres-ember számára is, mint amilyen Fagyas Péter volt.

Hiszen nem aludt hideg szobában és tele volt a hasa is. Mi egyéb is kellene még egy ilyen Péternek?...

Ott feküdt a kukoricaszárral telerakott széles tehén-jászol mellett a tiszta szalmán, subával betakarózva. Borcsa, a fejős-tehén, nem messze bóbiskolt mellette. Arrébb, a másik oldalon, a lovak pihentek.

Íme, nem volt hát egyedül. Meg volt a maga társasága. És ha olykor-olykor elkerülte is szemét az álom, ez a túlvilági hűtlen szerető, még az ilyen hosszú téli éjszakák sem váltak unalmasakká részére. Mert (az ő nyelven szólva) hol a Samu, hol a Berci, hol pedig a Borcsa okádtá el magát. Ilyenkor fölkel a vackáról, felcsavarta a petróleumlámpát, amely egész éjszakán át lecsavarva égett (mert háttha a lovak a sötétben kárt tesznek magukban és ő nem veszi azt észre idejében) és fogta a sarokban álló vaslapátot és tisztába tette a „bűnöst“, mint az anya a magával tehetetlen gyermekét.

Olyankor bosszankodott csak, amikor Borcsa „illetlenkedett“. A tehén ostoba állat, belefekszik a piszkába, ha azt idejében el nem takarítják mellőle.

— Hogy a válogatott nehézség állna már beléd egyszer! — szidta ilyenkor a máskülönben jámbor állatot. — Zabálsz csak örökösen meg „okádol“. Éppen olyan vagy, akár a gazdád, a Szenthe Kálmán nagyságos úr. Öneki is csak ennyiből áll az egész tudománya...

Bizony, van annak talán már tizenöt éve is, hogy ő idekerült, erre a tanyára. Jól visszaemlékszik ő még most is arra a napra. Abban az időben kezdett „csirázni“ a bajusza meg a szakála. Ott ödöngött a szántóföldeken. A búza megérett már és terhesen hajtotta le a fejét. Tizenegyre járhatott az idő, meleg volt, kánikulai forróság. Ő pedig éhes, szörnyűségesen éhes, mint egy gazdátlan kutya. Mindenfelé kezdetét vette már az aratás és ő szeretett volna valahová munkára beállni.

Szenthe Kálmán nagyságos úr földjén is javában folyt a munka. Arattak... A munkásokról csorgott az izzadság, sűrűn törölgették piszkos ingük elejével verejtékes homlokukat. De a lányok, legények jókedvűeknek látszottak: daloltak.

Úgy mondják, hogy az, aki ilyenkor nem mókázik, akinek ilyenkor nincs jókedve, nem is igazi munkásember. Az olyan nem való a bandába, mert rüheli mindkét végét megfogni a dolognak... Igazi aratás nincs jókedv és nótaszó nélkül, ahogy igazi lakodalom sincsen muzikaszó nélkül...

Hogy hát ez így van-e valóban, hogy ez a jókedv hátha csak hazug látszat és hátha a nótázás sem szívből jövő — ezen most nem gondolkozott Fagyas Péter. Ekkor még nem igen foglalkoztatták a kocsákmányoló munkabérek. Ekkor még csak azt tudta, érezte, hogy éhes. S ekkor még ez volt az a feladata, amit legsürgősebben meg kellett oldania. Ekkor még gyáván megalkuvó szolgálja volt gyomra korgásának.

— Jó volna ott lenni közöttük... Hej, milyen jó is annak, aki dolgozik és dalol... aki délben megszakíthatja munkáját és leülhet enni. — Ezen elmékedett most Fagyas Péter.

A gazda ott ült egymagában a hatalmas lombú öreg eperfa alatt. Sonkát evett és kenyeret. Ő nem messze előtte megállott. És nézte, mindegyre nézte csak, mozdulatlanul, mintha leszegezték volna lábait: A nyála csaknem kicsordult és a gyomra korgott...

Ő, ismeritek-e ti azt a kint, amikor az ember annyira éhes már, hogy karikáznak a szemei, ő maga szédül, az étel pedig nem messze van előtte. De neki nem szabad hozzányúlnia...

A gazda jóllakott már. S előbb a csontot dobta el, majd a megmaradt kenyérdarabot, amely inkább héjas volt mint beles.

És öneki most arra szállt a tekintete, miközben az járt az eszében, hogy mennyivel jobb a kutyának... Annak nem kell szégyenkeznie, ha fel akarja kapni az eldobott csontot és kenyérdarabot.

Végre Szenthe Kálmán nagyságos úr észrevette őt.

— Na, te meg mit állsz itt előttem, mint a pléh Krisztus, te mamlasz? — szólt rá gorombán.

— Nem volna szüksége egy emberre? — kérdezte elszorult hangon és alázatosan.

— Emberre? ... Hát te is embernek számítod magadat?

S fitymálódva végignézett rajta.

Hát bizony nem sokat mutatott. A haja hosszú volt és kócos. Szinte kiabálva sürgette a borbély munkáját. Piszkos inge a mosást követelte. Ocska, kiszakadt ülepű nadrágja pedig a nyugdíjaztatásért esengett. Sovány, sápadt arca sok-sok koplálásról beszélt. És mezítelen lábai az emberi nagy nyomorúságról tanúskodtak.

Szenthe Kálmán nagyságos urat azonban mindez nem érdekelte. Egyet-kettő böffentett nagy jóllakottságában, majd a vizeskanna után nyúlt, mert megszomjazott. De a vize melegen találta és indulatosan kilódította az eperfa tövébe.

— Hallod, te! — szólt hozzá. — Menj és hozz nekem friss vizet! Amott a kút! Látod?

— Látom hát — válaszolta ő és szolgálai készséggel loholt a kút felé az üres kannával.

Sejtette már, hogy a gazda számba veszi és nemsokára ő is jóllakhat. És most ez volt a cél...

Hát igen... Azóta nagy idő múlt el... És ő azóta dolgozik, cselédkedik itten. És akkor oktatta ki őt a gazdája, hogy nagyságos úrnak tisztelje.

Ugyanis, amikor a kútról a vízzel visszatért, azt mondta:

— Itt a jó friss víz gazdúrám, váljék egészségére!

— Nem vagyok én bugris, hogy gazdúrannak szólíts! — ripakodott rá dölyfösen. — Én diplomás ember vagyok, ügyvéd. Nekem tehát nagyságos úr címzés jár! Ezt jól vésd az eszedbe!...

Szenthe Kálmán nagyságos úrnak van két tehene, hat lova, ezekből kettő parádésló, négy pedig igásló. Hatalmas óljában ötven malac hízik. Van felesége és két iskolásgyermek. A Miklós úrfi és a Judit kisasszonyka. És van még harmincöt lánca földje is a nagyságos úrnak.

Sokszor eltűnődött ő már azon, miként van az, hogy az egyik ember olyan gazdag, mint például a Szenthe nagyságos úr, a másik viszont szegény, akár csak ő? Az ő gazdája annyit dolgozik talán, hogy azt a jólétet amiben él és azt a gazdaságot, amit jogos tulajdonának tart, a munkája árán érdemelte ki? ... No, ezt a legjobb jóakarattal sem lehet elmondani róla. Nem töri ő magát úgy a munkával... Ügyvédi munkáját is már régen nem folytatja. Állítólag megvonták ezt a jogot tőle. Azt beszélik róla, hogy rövidlejárátú kölcsönöket adott ki magas kamatra és amikor ügyfele nem tudott fizetni a kijelölt határidőre, betáblázott ingatlanát irgalmatlanul elárvereztette. S legtöbbször ő volt a vevő rája. Így jutott potyán mások verejtékkel szerzett vagyonához. Így „tollasodott“ meg, uzsorás módon.

Ó, ha egyszer őneki földje lehetne... Csak egy lánca földje csupán... Hogy szeretné és ápolná ő azt!... S ha teremne bőven, a fölöslegből másnak is juttatna emberségesen. Nem úgy mint a gazdája, a nagyságos úr, aki talán még a lelkét is elüzérkedné a pokolnak...



Milivoje Nikolajevics: Szénagyűjtés „24 rajz a faluból” c. gyűjteményből.

Pedig nem tarthat ez örökké így... Hogy csak annak legyen jó sora, aki parancsol, henyél, üzérkedik...

Lám, megérte már a harminckét esztendő és mire vitte idáig? A sok-sok munkájának, verejtékének mi lett az ára? Mije van öneki?... Egy öltözet kopott ruhája, három rossz inge, két piszkos gatyája, egy öreg, zsíros kalapja és egy pár rossz cipője. Mindezekon kívül van egészsége is és két erős karja. Más egyebe azután nincs is, ha csak bele nem veszi bajúszát is soványka leltárába. De hát arra nem igen adnak valamit.

Már most hogy mije nincsen, azzal már sokkal inkább el lehet dicsekednie. Hát először is nincsen felesége, nincsenek gyermekei, nincsen tehene, se lova, se disznaja, háza sincs, földje sincs... És akkora nagy zsákja sincs, amibe ez a sok szép nincs mind beleférne.

Honnan van öneki ez a sok szép nincse? Erre a kérdésre a nagyságos úr tudna legkimerítőbb választ adni, ha egyszer a szíve fenekére nézne...

Fagyas Péter nem volt forradalmi lélek. Nem voltak világot megváltani akaró tervei, sem szegényember-sorsán segíteni vágyó gondolatai. A sorsával békétkötte élte, fogyasztotta nyomorúságos szolgai életét. Ot igazán semmiféle gonoszság, igazságtalanság nem zökkentette ki a megszokott kerékvagásból. De vasárnaponként, ha bement a városba és egyik-másik kocsmában felöntött egy kicsit, a keserűség ki-kisírt belőle. Ilyenkor a keze ökölbe szorult és mint nehéz kalapács csapott le az asztalra.

— Vesszenek a bitang urak... a dologkerülők! — tört ki belőle a fékevesztett düh, mint a tűzhányóból az izzó láva.

Es akinek más volt a véleménye nem ez, annak beverte a fejét.

Tavasszal egyszer, az ő oldala mellett ebbe a vitába beleavatkozott egy munkas-küsejű ismeretlen fiatalember is. Odaült bizalmasan az asztalához, megmondta a nevét, amit azonban ő már a másik percben el is felejtett. De nem is volt fontos a nevét megjegyeznie, mert ő is „barátom”-nak nevezte az ismeretlen fiatal embert, mint az őt.

Émlekszik rá, hogy ettől az új ismerősétől hallotta először, hogy most már hamarosan eljön az az idő is, amikor azoknak is lesz földjük, akik a semmittevők földjét munkálják... Az ország új vezetői hamarosan megvalósítják a földreformot...

Igy történt azután, hogy hajnaltájban vetődött haza, a „sárgaföldig” elázva.

A tanyán pedig a gazdája már várta...

Szenthe Kálmán nagyságos úr mikor meglátta, hogy Péter holt részegen, dülöngélve az istálló felé baktat, iszonyatos haraggal támadt neki:

— Így köll hazajönni és ilyenkor, te akasztófárávaló? Hogy merted ennyi időre elhagyni az istállót, a jószágot?!... Hát ezért fizetlek és etetlek én téged, ugy-e?!

Fagyas Péterben nem aludt ki még az a tűz, ami a kocsmában vetett lángot benne. Gyűlölettel nézett a gazdájára:

— Nono, jó lesz csöndesebben misézni, mert még rá találok huppanni a tyúkszemére a nagyságos úrnak.

Ekkor már szemtől-szemben álltak egymással, mint a kakasok. Majd összeért az orruk. Fagyas Péter erősen lihegett.

— Tágulj hátrább és ne fújd rám azt a förtelmes bűzt, abból a pálott trágya-raktárból! — ordított a gazda és utálkozóva hasba taszította Pétert.

Erre azán fejtetőre billent a világ Fagyas Péterben. A szájából hatalmas borsugár csapott ki, mint mikor a teli hordóból kiütik a fenékdugót. És ez a borsugár Szenthe Kálmán arcára lódult, mint a tűzoltótömlőből a víz.

— Hűj, az anyád keserves szentyit!... Még le is okádol... — üvöltött fel a nagyságos úr magán kívül.

Utána egy percre eltűnt és a vastag görbe botjával viharzott vissza. Neki a Péternek, mintha csak azt akarná kipróbálni eltöríke a hátán a bot.

Hát a bot kiállta a próbát becsületesen. Finom úri bot volt az, tudta, hogy szegényembert csépel. El nem tört volna a világ semmi kincséért.

És Fagyas Péter átesett a „házi áldáson“ is szerencsésen. Mert hát nincs az a ború, akárhogy is villámlik, hogy derű ne jöjjön rája. Lecsillapodott a nagyságos úr is annyira, hogy nem ütötte őt agyon. Még csak a csontját sem törte össze, noha egyre mondogatta, amikor csépelte. És el sem zavarta. Mert hát olyan olcsó bérért senki más nem dolgozott volna neki, mint a „kijózanított“ Péter.

Azután, mint a gyáva nyúl a bokorban, összehúzta magát Fagyas Péter. Hallgatott, tűrt, dolgozott.

És a napjai jöttek, mentek, közömbösen tovább.

II.

Fagyas Péter képzeletében sűrűn lejátszódtak ezek az események, ha nem tudott aludni.

Most is rossz, álmatlan éjszakája volt. Hiába forgolódott, hiába nyihelődött, hasztalan volt minden mesterkedés. Szemét megszire elkerülte az álom színes szárnyú madara. Bántották a bolhák is és mint a rühes, állandóan vakarózkodott.

— Ezek a bolhák is csak azért vannak a világon, hogy a szegényembert meg a kutyát csípjék — mérgelődött. — Pedig hát nemcsak szegényember meg kutya van a világon...

Most egyszerre csak eszébe jutott a Julis néni, akivel valamilyen rokonságban van. Vásárnap találkozott vele, amikor bent járt a városban. Az öregasszony nagyon panaszkodott neki, hogy micsoda nagy szegénységben él. Nincs öneki senkije, aki segítené öreg napjaiban... Úgy panaszkodott szegény, hogy még a könnyei is kicsordultak. És ő nagyon megsajnálta akkor. S elhatározta magában, hogy meglepi majd valamivel. Mert ő bizony tudja jól, hogy mi az a nincsen és mennyit jelent az — adni annak, akinek nincsen...

Úgysem tud aludni, elviszi hát neki most azt, amit még kedden elkészített a számára.

Most éjfélre jár az idő, az előbb kukorékolt a kakas. Az utat három óráig oda-vissza megjárja. A zsákot oda teszi majd a konyha-ajtó elé, hadd nézzen egy nagyot az öregasszony, ha reggel fölkel... Szíve megtelik majd örömmel és érezni fogja, hogy mégis van valaki, aki órá is gondol... Igaz, nem sok az, amit visz neki, hiszen az ő szegénységéből is szűken telik: De annak, akinek semmije sincs sok a kevés is, ha ajándékba kapja.

A zsákot még tegnap este megpakolta krumplival és elrejtette a szárkúp alá, hátul az udvarban. Mert hát a farkasszívű gazdának nem szabad tudni arról, hogy ő miféle boltot kötött a „bárányszívű” gazdasszonnyal...

Ott járt már a szárkúp közelében s lábnyomai meglátszottak a hóban. A kutya fölneszelt s amikor megpillantotta őt, erősen ugatni kezdett.

— Csiba te! A nehézség rakjon fészket a pofádba!

De a kutya egyre erősebben és mérgesebben ugatott.

Fagyas Péter kénytelen volt visszafordulni.

— Ez az átkozott dög az egész tanyát föllármázza — mérgelődött és káromkodott.

A nagyságos úr pedig, aki szintén nem tudott aludni, de nem anyagi gondjai miatt, vagy mintha a bolhák háborgatták volna, hanem, mert a bőséges vacsorával megterhelte a gyomrát, figyelmes lett a kutyaugatásra.

— Mi van a Bodrival, hogy ennyire nyugtalanodik? — tette föl a kérdést önmagának és máris magára húzta bundáját.

A görbebotot meg a kezébe vette. Hátha szükség lesz rája. Azután kilépett az udvarba és vizsgálódva körülnézett.

A hóban hamarosan észrevette a friss lábnyomokat. Majd feltűnt neki, hogy azok az istállótól a szárkúp felé vezetnek. Először arra gondolt, hogy Péter szarát vitt be a jószágnak. De már is eszébe jutott, hogy Péter a szarát még délután bekészítette. Akkor hát... Itt valami nincs rendjén... Elment egészen a szárkúpig és látta, hogy ott, ahol a lányom megszakad, a szárkúp meg van bontva... Nem úgy áll, mint kellene, hogy álljon.

S a következő percben előhúzta a zsákot. Hús-huszonöt kilogramm krumpli volt benne.

— Ahá! — hördült fel sötét sejtelemmel. — Hát így állunk! Ez a bitang lop engem...

És indult az istálló felé, mint a fekete fergeteg. Egyik kezében a zsák, másikban a bot. Az a bot, amely bebizonyította már egyszer, hogy húségesen szolgál: nem törik el hitvány módon.

Fagyas a Borcsa-tehenet szidta éppen. Mert amíg ő kint járt, ez az oktondi állat nemcsak hogy berusnyított, de még bele is feküdt a piszkába.

— Te... te... — és itt csunyául elkáromkodta magát. — A saját anyja nem teszi annyiszor új pelenkába a gyermekét, mint ahányszor én teszlek tisztába téged. Örökösen zabálsz, meg okádol. Akár a gazdád. Hogy a nehézség rakna fészket a pofátokba!

Ekkor kivágódott az istállóajtó és a rajta belépő gazda meghallotta Péter becsmérőló szavait.

— Hát te engem ehhez a sz... farú, ostoba jószághoz hasonlítász, az anyád mendrovác teremtésit?! — ordította határtalan haraggal. — Hát ezért etetlek és fizetlek én téged, hogy csúfot űz belőlem, te... te... nyomorult... Te, tolvaj!...

Ekkor a zsákot Péter elé dobta és a karja szörnyű ütésre lendült a bottal

Péter elsápadt. Arca szürke lett mint a hamu. Ha maga a vilám csapott volna le mellette, talán akkor sem rettent volna meg jobban. Szemük egy pillanatra összecsapott, mint két éles kardpenge a halálos ellenfelek kezében.

De máris összeszedte magát. Arcába visszafutott a vér és vilámot szórt a szeme. Megragadta a vasvillát és harsányat kiáltott:

— Megálljon, a betyár szentyit az úrnak!...

Az eddig még sohasem tapasztalt bátor ellenállástól megtorpant a gazdá és úgy állt ott, mintha szoborrá merevedett volna.

Egy percig, amely ezekben a feszült pillanatokban nagyon hosszúnak rémlett, egyikük sem tudott megszólalni. Az összegyűlt hatalmas indulat nem tudott mindjárt utat találni. Csak feszült, mind-egyre jobban feszült bensőjükben és majd szétrobbantotta őket.

Azután Péter lassan, vontatottan beszélni kezdett:

— Szóval én tolvaj vagyok... nyomorult, gazember... El akartam lopni fél zsák krumpliját... Egy fejem van... azt is szét kell verni... Hát jó... De... miçsoda a nagyságos úr?... Aki uzsorás módon tollasodott meg... És aki a fölösleges búzáját meg a kukoricáját elrejtí és elfeketézi... Aki akkor, amikor okádásig zabál, nem gondol arra, hogy más is megéhezik... Ha száz feje volna a nagyságos úrnak... akkor is kevés feje volna... No de megtalálják még azt a fejét a nagyságos úrnak, amelyik legjobban fáj majd, ha ráütnek...

Es Péter most a vasvillát a zsák mellé dobta. Nem volt már arra szüksége...

Szenthe Kálmán nagyságos úr fújt egyet, kettőt, mint a veszett bika, melyet irtózatoss erővel szarvon ragadtak.

— Ne kiabálj Péter — mondotta tompán és a botját ő is a zsák mellé dobta.

De úgy tűnt neki mégis, hogy kiütötték a kezéből... És ha ez a bot gondolkozni tudna, most bizonyosan azon tünődne, miért nem használják, amikor ő olyan hűséges, hogy nem törik el... Tán még akkor sem, ha az urak hátát „símogatná“...

A nagyságos úr pedig arra gondolt mostan sötét lélekkel, hogy ez a „senki-jankó“ túlsokat tud róla. És ha egyszer ki találja nyitni a száját máshol is, úgy mint itten, abból aztán csúnya baj lesz... Egyre jobban érezte, hogy fél ettől az embertől, akit pedig semmibe sem vett idáig. És érezte miként veszíti el hatalmát fölötté. Az úr hatalmát a szolgál fölötté.

— Hát jó... nem kiabálok én... — válaszolt Péter higgadtan. — Tudom én, hogy jó a füle a nagyságos úrnak... No, tudja meg hát, hogy ezt a krumplit nem loptam... Abból vettem el és mértem ki húsz kilót, amit tegnap délután adott ki, hogy főzzem majd meg a malacoknak... Az árát a nagyságos asszonynak kifi-

zettem. Mert őtőle vettem... No ne féljen... jó borsos áron adta... Egy szegény öregasszonyt akartam meglepni... akinek nincs akkor pocakja... sem olyan holdvilág képe, mint a nagyságos úrnak... És a nagyságos asszony azt mondta, hogy ne szóljak semmit a nagyságos úrnak, a világ kincséért se, mert a nagyságos úr haragszik, ha a nagyságos asszony együtt érez a szegénnyel... A krumplit meg dugjam el jó helyre, nehogy meglássa...

Most megragadta a zsákot, kibontotta és annak tartalmát a szénásketrec mellett álló korpáshordóba öntötte.

— Így ni!... — mondotta visszafojtott indulattal. — Nehogy valahogy kétszer körülérje a hasát a nadrágszíjja...

Szenthe Kálmán nagyságos úr néhány pillanatig a földre nézett, mintha onnan egy olyan titokzatos papírosból, amelyet csak ő lát egyedül, a választ akarná leolvasni. Homlokán mély ráncerdők jelentek meg, mint annak, aki nehéz gondolatokkal birkózik. S amikor megszólalt, nagyon békülékeny volt a hangja.

— Jól van no... Elhiszem én, hogy igazat beszéltél... De ismersz már engem... Tudod jól, hogy néha nagy bennem az indulat... No, nem baj... Nem haragszom én, azért a parkoló krumpliért... Tudom én, hogy nem akartad te azt ellopni... Itt a kezem, béküljünk ki... Ezért csak nem fogunk egymás torkának ugrani, mint a marakodó farkasok, ugyebár?...

És nyújtotta nagy, kövér kezét.

Péter csodálkozva és hitetlenkedve nézett gazdájára. Őszintén érez és beszél az?...

Nem volt ostoba ember, akit néhány mézes-mázos szóval meg lehet téveszteni. Mérlegelni kezdte a nagyságos urat eképpen: — Persze, most be van ganézva... Fél, hogy elárulom ocsmány dolgaikat... Milyen szelíd és puha mostan... Kenyérre lehetne kenni... No de akkor is a fene egye meg őtet...

— No mi az, tán csak nem haragszol még most is, Péter? — hallotta az idegenül símogató hangokat.

Keményen nézett a hamis ember szemébe és nem válaszolt.

A gazda megsejtette, hogy keresztüllátnak rajta. Az el nem fogadott kezét meszgyenyűlten zsebbe mélyesztette és kifordult lassan az istállóból. Ment, ment, végig a hosszú tanyaudvaron és talpa alatt ropogott a szűz hó.

Péter komoran nézett utána. S arra gondolt, hogy még tegnap is, mennyire félt ő ettől az embertől...

A kakas ismét kukorékolni kezdett. A hó betakarta az udvaron a lábnyomokat. Közel volt már a virradat...

ACS KÁROLY:

Tollamhoz

Tintával kezdek
rohamunkát,
a cél: a sors előtt befutni,
s meglengetni a vándorzászló életet.
Gyere toll, ósdi szerszám,
ritkán, de folyton ömlessz sorokat,
ródd meg a tiszta papírt,
nem érünk rá most mosakodni.
Érzem benned a meleg erőket,
sötéten tülekednek,
mint-az óvóhely ajtajában
álombólugrott még-élni-akarók.
Többet ér nekem
kifejteni őket, egyenként megsímogatni,
és szívem pereméről
a mindenségbe billenteni,
többet ér nekem,
mint nagyhasú hiányok közt botladozni
és társalogni elegáns fehér sóhajokkal.
Kopott toll, töröttkөрmű költő
mit tudnak együtt? Írni.
Sorakozzatok fekete erők,
túlról a gáláns halál-lovagok
egyre zajosabban csörögnek.
Veszteniünk nem lehet, de eleshetünk,
teremtsünk hát jó tartalékot,
igazolni és bosszúlni bátrat.
Kehes jószág, építsd át magad újjá,
erőstüdőssé, biztos szívüvé,
lelkesíts át sok olajos kezet,
vezess villanyt sok bozontos koponyába.
S tanulj te is.
Tanuld leírni szebben
a két szót: ember és igazság.
Ember.
Arnyékpójáca volt a világ-színpadon,

de mindig tudta: jobb lenne máskép.
Erkölc-köntösbe bujtatta a bűnt,
silány érdem,
de áldom érte,
mint az éhező,
kinek váratlanul ölébehullt
unatkozó urak szemétkészletét,
féligmegrágott vacsoracsontját.
Ezen a csonton nőttünk erőssé,
sárkánytipróvá,
sok ínt húztunk le maradékcsontból,
míg végül nyakárahágtunk
türelmes századoknak,
s, im:

belefúrunk a hegyek hasába,
s a kifejtett kövekből
csiszolunk kristály Kővirágot.
Igazság.

Hordozóidon irgalmatlan-
bús iga voltál.

Súlyos volt a hiányod,
mint szerelmes szívében
a születetlen szerető.

Sokat kerestünk.

Szaggattuk, gyúrtuk érted az anyagot,
ahogy a kutya kapar
kiásott hulla üres halma felett.

Szállj bele most a tollba,
adj szót a számnak,
legyek átlátszó mint te, és tömör
mint tested, a föld.

Toll,
kedves elvtárs,
kapaszkodj jól a kezemhez,
vörös vérem és fekete véred
öleléséből
szülessen diadalnak
a vers.

HERCZEG JÁNOS:

Jákov Ignyátovics

1838-ban egy szerbiai költő; Szima Milutinovics-Szarajlija járt Budán. Csak átutazóban volt, Lipcséből hazafelé tartva, ahol a második szerb felkelés történetét helyezte sajtó alá Milos fejedelem megbízásából. Ugy látszik, nem volt túlságosan sietős a dolga, jól érezte magát a magyar fővárosban, amely abban az időben a szerb nép szellemi életének is központja volt, mert huzamosabb ideig ott maradt, még meg is nősült. A budai intelligencia nagy szeretettel fogadta, a szerb egyetemi ifjúság pedig Szerbia legnagyobb élő költőjét ünnepelte benne és a Sas-hegyen meg is koszorúzta. Az az ellenállhatatlan hatás, melyet ez a kissé garabonciás, örökké vándorló költő gyakorolt a fiatalabb nemzedékre a maga személyes varázsával, egy szentendrei fiút is megigézett.

A »Szerbszki Národni Liszt« valamelyik 1838-as számában egy óda jelent meg, amelyben Jákov Ignyátovics, »a tizennégy éves szerb fiú« köszöntötte a költőt. S a fiatal Ignyátovics ezzel a versével visszavonhatatlanul belépett a szerb irodalmi életbe. A vers, persze, nem nagyigényű, egy latinul tanuló diák gondos munkája, iskolai példákön csiszolt alkalmi költemény. Mégis ez az ifjúkori vers jelölte ki útját az életben.

Még ugyanebben az évben megismerkedik Milován Vidákoviccsal, az első szerb regényíróval, aki akkor már öreg ember volt, kis pesti hónapos szobában lakott, diákokat tanítgatott, és romantikus történeteket foglalt regényeinek meglehetősen laza keretébe. De abban az időben mégis ő volt Pesten az az irodalmi egyéniség, aki köré a szerb szellemi élet emberei csoportosultak. Az ifjú Ignyátovicsnak is tanítója volt.

De ez a korai találkozása az irodalommal, ismerkedése és barátsága a »legnagyobb« szerb költővel és az első szerb regényíróval, ha pályáját meg is határozta, de fejlődését, jellemét semmiben sem befolyásolta. Nem ezek voltak a mesterei, bár tőlük kapta a bátorítást, ők ütötték az irodalom lovagjává akkor, amikor jóformán még semmit sem írt, hiszen gyermek volt. Tőlük tanulta még az alkotás szabadságát, a minden gátlás nélkül való ábrázolást, a közlés teljes kötetlenségét.

Ifjúkori verseiből az utókorra semmi sem maradt. A Milutinovics-hoz írt költeményén kívül nem is jelent meg egy sem, s huszonöt éves koráig egy Ráckevéről írott útirajzán, Dusan cárról szóló époszán kívül nem is írt semmit. Az életre készült, viharos, hányatott életére a szerb szellemi élet izgalmas légkörében és a magyar iskolákban.

Huszonhárom éves korában végzett jogász, de közben már huszár is volt, aztán Budapesten bojtárkodik, majd szülővárosába, Szentendrére

megy, hogy ügyvédi irodát nyisson. Jómódú családja a polgári élet biztos formáját próbálja előkészíteni a számára, de a fiatal ügyvéd »nem akar együtt üvöltöni a farkasokkal. Tiszta akar maradni és becsületes, ideálista, a szegények és elesettek védelmezője, a gyengék pártfogója s az igazság papja«. Ebben, a nemes erényekre törekvő hangulatában érte az 1848-as forradalom kitörése.

Március 13-án a Petőfi köré gyülekezett ifjúság és a rákosi vásár parasztsága megteremti a magyar főváros forradalmi hangulatát. Azokban a napokban a Thökölyánumban szerb népgyűlést hívnak össze, amelyen 83 község képviselteti magát. A magyar forradalmi bizottság képviselőiben báró Nyári Pál üdvözli a szerbeket, az egybegyűltek nevében Ignjátovics tart választásbeszédet. Mindkét beszéd a népek testvériségét hangsúlyozza »a nagy és szabad Hunniában«. A szerb községek hűségnyilatkozatokat küldenek a magyar kormánynak. De, amikor jogaik törvénybe iktatását követelik, amikor április 8-án a pozsonyi diétán Kossuth fogadja az újvidéki szerbek küldöttségét, akik önkormányzati követelésüket, s a szerb nyelv zavartalan használatának biztosítására vonatkozó kérésüket közlik, Kossuth kijelenti, hogy csupán a magyar nyelv egyesítheti az ország népeit. A küldöttség ennek ellenére is egyezkedni próbált, bár Kossuth fölényesen kijelenti, hogy: »Az ügyet csak kard intézheti el«.

Erre már, nemcsak a szerb értelmiség, hanem a nép körében is magyarellenes hangulat kezd kialakulni. Ezt a hangulatot Rajacsics pátriárka Bécs szolgálatába állítja, Miletics Szvetozár, mint az ifjúság vezére szintén csatlakozik a magyarellenes táborhoz, s a Bécs által ígért autonóm szerb Vajdaság, elfordítja a szerbeket a független Magyarországért folyó küzdelemről. Kossuth, talán belátva hibáját, Csernovics Péter temesvári főispánt küldi a szerbekhez, hogy megnyugtassa őket, s valamilyen megegyezést teremtsen. Csernovics titkárául a kormány Ignjátovicsot nevezte ki. A kísérlet azonban kudarcot vallott. A kormánybiztos főispán visszatért Pestre, Ignjátovics azonban Karlócán maradt. Azokban a napokban tartották meg ott a szerbek nemzeti kongresszusát, s a feszült, magyarellenes hangulatban Ignjátovics nem riadt vissza attól, hogy Bécs-ellenes és magyarbarát beszédet tartson, bár ugyanakkor Rajacsics lapját, a Vjeszniket szerkeszti. Az elkeseredett tömegben néhányan kirántották pisztolyaikat, karddal rohantak rá, majdnem agyonverték. Csak egy barátja ügyes közbelépése mentette meg a biztos haláltól. Beszéde miatt letartóztatják és börtönbe vetik, de hat hét múlva sikerült kiszabadulnia, aztán Szerbiába menekül.

Beograd tele volt a forradalom emigránsaival. A magyar szabadságharc leveretése után Kossuth felesége is Szerbián át menekült: a szerbek egyik hadvezére, Knityanin személyesen kísérte Alekszinácig, az akkori határig. Magában Szerbiában két pártra szakadt a közvélemény. A Vajdaságból odaszármazott szerbek osztrákbarátok voltak, a szerbiaiak viszont, Ilija Garasaninnal az élükön, nem sokat törődtek Ausztriával, s inkább a magyar függetlenségi törekvéseivel rokonszenveztek. Az utóbbiak lapjába írta Ignjátovics szenvedélyes hangú Bécsellenes cikkeit egészen a szabadságharc leveretéséig, amikor Beogradban is elviselhetetlen lett számára a helyzet. Arról, hogy haza menjen, szó sem lehetett, mert körözüvényt adtak ki ellene. Szerbia belsejébe sem akart húzódni, hiszen ő ragaszkodott magyar állampolgárságához, Magyarországot a hazájának

tekintette, szerette Pestet, amely akkor már kezdett nagyvárossá fejlődni. Szerette szülőföldjét azt, a szerbek által lakott sávot a Duna és a budai hegyek között, örökre elszakadni attól nem akart. Négy sötét esztendő következett ezután az életében. Külföldre menekült, Nyugatra, de hogy tulajdonképpen hol volt és merre járt, azt soha sem sikerült kideríteni.

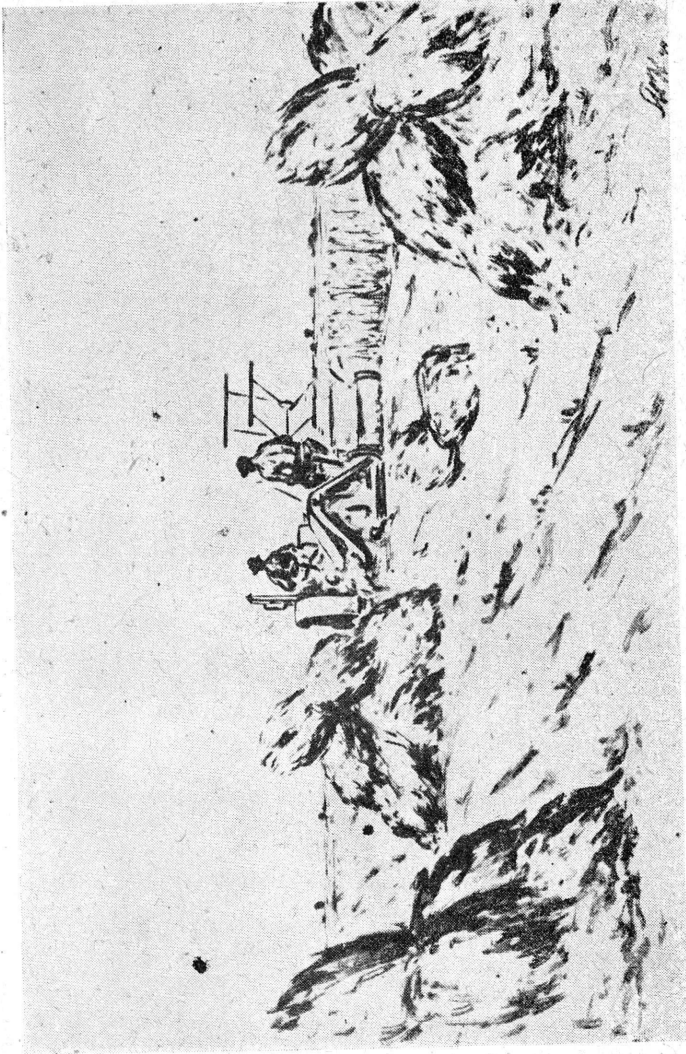
1853-ban csak »befolyásos körök közbelépésére« térhetett vissza Pestre. Ott dühöngött az abszolutizmus. Ignjátovics panaszkodik, hogy számos derék magyar barátját börtönbe vetették. Damjahichot, a szabadságharc leghősiesebben küzdő tábornokát, akire oly büszke volt szerb származása miatt, akire annyiszor hivatkozott, ha támadták — másik tizenkét társával Aradon kivégezték. Haynau kopói fáradhatatlanul üldözték a forradalom barátait, ezért a magyar közvélemény, a magyar nép akkor jobban gyűlölte Bécsset s jobban áhitotta szabadságát, mint valaha. Ignjátovicsnak állami szolgálatot kínáltak, de ő, aki igazi huszár volt, nem akar Bach-huszár lenni. A szerb diákokon kívül Kossuth híveivel barátkozik, résztvesz azokban a keserű, sírvavigadós mulatozásokban, amelyekben a cigány kuruc-dalokat muzsikál s a borgözös éjszakákban minduntalan felröppen Petőfi és Kossuth neve. Nem csoda, hogy újra a megbízhatatlanok közé sorozzák, és két ízben is házkutatást tartanak nála. De, hogy éltette-e ő is Kossuthot és Petőfit vagy csak az ívásban vett részt az rejtély.

De a szerbek akkor már nem haragszanak rá. Akik a legjobban hittek a császár ígéréteiben, hogy a Vajdaság önkormányzattal bíró szerb tartomány lesz, csalódottan mondják, hogy a »szerbek azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül« — az elnyomatást, az üldöztetést továbbra is. Már elfelejtették Ignjátovics szavait, amiért pár évvel ezelőtt még majdnem a fejét vették: »Miféle Vajdaság? Hagyjuk ezt, egyezünk meg inkább a magyarokkal, hogy az ő segítségükkel visszakapjuk régi területeinket, s hazatérhessünk oda, ahonnan elindultunk«. Nemsokága Miletics is nyíltan beismeri tévedését, és Ignjátovicsnak elnézik változatlan magyarbarátságát.

1854-ben a Matica Ignjátovicsra bízta a legtekintélyesebb szerb folyóirat, a Letopisz szerkesztését. Hiába szabadkozik, hogy magyar iskolákat végzett, hogy nincsen teljesen bírtokában a szerb irodalmi nyelvnek, Magyarországon abban az időben kevés a művelt szerb ember, kénytelen elvállalni a megtisztelő megbízatást.

Nem könnyű a dolga. A szerb közönség a nemzeti válság éveit éli, csalódott Bécsben, és még nem barátkozott meg a magyarokkal, már pedig az önálló szellemi életnek a gyújtó szikrát mégis csak a nemzeti eszmények iránti lelkesedés adja. S éppen ez a lelkesedés lohadt le a két áramlat közötti surlódásban. Kevés a szerb olvasó, író pedig úgyszólván nincsen. A szerkesztő csaknem maga kénytelen teleírni folyóiratát. Egyelőre még nem a szépíró szól belőle, elbeszélő hangját csak később találja meg, most történelmi tanulmányokat ír a szerb nép múltjáról, útmutató, nevelő, kritikai cikkeket, s a közönség gyógyíthatatlan közönyét támadja. »A mi irodalmunk olyan, mint az üvegházi téli kert, árt neki a szél és minden zord idő. Ezért tanítanunk kell egymást, el kell viselni a tanítást, mert ettől még igazán jóbarátok lehetünk«.

Igaz, hogy a bátorságot akkor ő, már inkább az irodalmon kívüleső területen, vidám kocsmái társaságban ápolgatta, a szerb ifjúság köré-



Milivoje Nikolić-jević: Aratás „24 rajz a faluból“ c. gyűjteményből

ben, akkoriban ehhez egy sápadt, törékeny fiatalember is tartozott, akit barátai tréfásan »Kis Jánosnak« hívtak, talán Berzsényi barátja után, s aki később Zmáj Jován Jovánovics néven, a század utolsó harmadában, mint a legnagyobb szerb költő szerepelt. Ez az ifjú társaság, a budai sváb vendéglőkben a korhelyek életét élte, hajnal felé nótaszóval tért haza a zegzugos tabáni utcákon, s vezére az ivásban és virtuskodásban egyaránt Jákov Ignjátovics, vagy egyszerűen »bruder Jásó« volt.

Akkor már elmúlt harminc éves, a polgári erkölcs nem nézte volna jó szemmel mulatózásait, melyekben nem ismert sem mértéket, sem határt. Ellenállhatatlanul vonzotta minden társaság, de különösen a nála alacsonyabb sorban lévőkkel szeretett mulatozni. Néha napokig nem ment haza, mesterlegényekkel járta a kocsmákat, vándorok menedékhelyén, herbergeken hált, cselédekkel táncolt, hogy aztán piszkosan és lerongyolódva térjen vissza diák-barátaival, s tiszta inget kérjen tőlük, vagy egy forintot szerény ebédre.

Kalandokban bővelkedő éjszakai életét Ignjátovics úgy látszik jól el tudta rejteni azok előtt, akik kifogást találhattak volna benne, mert abban az időben a szerb kormány is kitüntető megbízatással fordul feléje: felszólítja, hogy menjen Rómába és Velencébe, s kutassa fel a szerb vonatkozású dolgokat a levéltárakban. Munkájáért ötszáz forintot kínáltak neki, de kevesli ezt az összeget, s így nem megy Itáliában. Némi ellenszolgáltatás fejében azonban egy szakképzett magyar vándort küld a szerb kormányhoz, akinek az a feladata, hogy felneveljen egy szerb bányász-kádert.

A monarchiában megváltozott a politikai helyzet, az osztrákok veressége Solferinonál meggyorsította a bécsi abszolutizmus bukását. Magyarország ébredezni kezdett az alkotmányos élet, a szerb politika vezetői élükön Mileticcsel a magyarok barátságát keresik. Ilyen viszonyok között érthető, hogy Ignjátovics alakja ismét előtérbe került. Tulajdonképpen, ekkor kezdődött politikai pályája, amely annyi ellenségét szerzett neki, s ekkor vette igazán kezdetét irodalmi munkássága is, amelylyel viszont hosszú időre előkelő helyet biztosított magának a szerb irodalmi életben.

Első regénye, a »Gyuragy Brankovics«, történelmi regény. Talán Obernyik Károly ihlette meg, aki már húsz évvel előbb drámája hőségé tette ezt a tragikus alakot. De sajnos, Ignjátovicsnak ez az első regénye nélkülözi azokat az irodalmi kvalitásokat, melyek a magyar író munkáját hosszabb időre életképessé tették. Bizony a tárgyi és történelmi igazságot is nélkülözi, mert Ignjátovicsnak akkor az írással politikai célja volt. A szerb nemzethez való ragaszkodást akarta összeegyeztetni a magyar hazaszeretettel, sőt ennél többet, a szerb fajszeretetet a magyar hazafiassággal. Brankovicsot, annak életét, küzdelmét és bukását csak ürügynek tekintette, hogy csaknem a szerb sovinizta hangján zengedezzen dicsőhimnuszokat népéről, amelynek szerinte nincs párja az egész földtekén. Naív összehasonlításokat tesz szerbek és angolok, szerbek és franciák között, s a szerbek mindenütt és mindig lenyomják a mérleg serpenyőjét. A későbbi realista itt messze elvetette a súlykot, Brankovicsból olyan hadvezért csinált, akivel a világ egyetlen hadserege sem mert szembeszállni, mellé olyan katonaságot adott, amely Napoleón hadait is legyőzte volna.

Ilyen nacionalista túlzásoktól terhes a »Deli-Bakics« című regénye,

továbbá a »Manzor és Dzsemila«, a »Krv za rod« és a »Kraljevszka sznaha« című történelmi elbeszélése is. A szerb hősök magyar hősökkel együtt küzdenek, házasságra lépnek egymással, segítik egymást, mert milyen nemzetben is találna méltóbb társra ez a két nagyszerű, minden erénnyel megáldott nép?

Ignjátovicsnak ezt a túlzó nacionalista magatartását a kisebb igényű magyarországi szerb olvasó talán rokonszenvesnek tartotta, de a végletektől idegenkedő józan szerb bíráló elme megütközött rajta. Még késői életrajzírója, Szkerlic is értetlen mosollyal áll Ignjátovicsnak együgyűen gyermeteg nemzeti elfogultsága előtt.

A magyar olvasó azonban, aki ismeri a Petőfi után következő epigon korszakot a magyar irodalomban, tehát azt az időt, amelyben Ignjátovics élt, amelytől irodalmi ösztönzését kapta, nem lát ebben egyedülálló, egyéni túlzást. Azok a szabadságézmények, amelyek a magyar népet 48-ban zsarnokaival szembeállították, a forradalom leveretése után, a felszínes nacionalizmusban éltek ki magukat, mintha vigasztalásul nem maradt volna más, mint a beteges öndicséret. »Nemzeti nagylétünk« feltámadt a frázisokban és elárasztotta az akkori irodalom sokfelé ágazó, de sekélyes berkeit. Csoda-e, hogy ez a magyar környezetben felnőtt, magyar iskolákat járt, magyar irodalmi példákon nevelődött, huszáros virtusokban tetszelgő szerb író isten kalapjára bokrétául a magyar nép mellett a szerb népet is oda akarta tenni?

Ignjátovics, első műveiben meggyőződéssel sugározta ezeket a hamis fényeket népe multjára, szép hazugságaiban talán maga sem hitt, de szükségesnek tartotta azokat. A csalódott, a becsapott és félrevezetett szerb népet árvaságában illúziókkal akarta megajándékozni, ugyanúgy, mint urai a magyar népet: hogyha már minden odaveszett is, de megvan a dicsőséges mult, s abból hosszú ideig lehet ábrándokat szőni.

»A történelmi regényben az író — mondja — költői módon meséli el népének történetét, hogy az olvasó élvezetet találjon gyönyörű multjában, hogy szelleme ne lohadjon, hanem még magasabban szárnyaljon«.

Történelmi regényeiben és elbeszéléseiben a görög mintára alkotott hősök: ünnepélyesek, szenvedélyesek és patétikusak, ahogyan az már a történelmi hősök naiv irodalmi inkarnációihoz illik. Az író nem sokáig érzi jól magát ebben a mesterségesen feszes hangulatban, gyakran megfélemedezik magáról, s ilyenkor hősei is kizökkennek komor, ünnepélyes méltóságukból. Ha az imént még a biztos sorscsapást várták, a pusztulást, semmi sem zavarja őket abban, hogy így folytassák:

— Gyönyörű a kert, és gyönyörű az idő is — szólta a pátriárka.

— Nem lenne jó itt mindjárt megvacsorázni... — vágott a szavába Milica, — ha már oly szép itt?

Epikuroszi örömeikben élvezetet találó természete nem bírta el sokáig az ünnepélyességet, a mesterkéeltséget. Amikor költői képzeletének magasan kellett volna szárnyalnia, a tragédia pattanásiáig feszült levegőjében, akkor ő váratlanul, de menthetetlenül zuhanni kezdett, s a hétköznapok talajáig meg sem állt. Olyankor neki eszébe jutott a »vacsora«, a zsíros, fűszeres konyhaszag, a budai kiskocsmák hangulata, ahol a napfényes, virágos udvaron feltűrt ingujjban kugliznak a szabómesterek, a lugasban pedig a ténsasszonyok kortyolgatják elégedetten habzó sörüket.

Szkerlic szerint, nyelve is egészen közönséges alpári nyelv volt. A középkori szerb fejedelmek szájába Ignjátovics minduntalan borbélyse-

gédék és vidéki kalaposnók szavait adta. Történetei unalmassak, elnyújtottak, látszik, hogy megrendelésre, folytatásos közlésre írta őket. Irodalmi szempontból mélyen alatta állnak Ignjátovics későbbi társadalmi regényeinek elbeszéléseinek. Talán azért is maradt két történelmi regénye befejezetlen, mert maga is unta őket.

Élete főművét, Milán Narandzsics című regényét is ebben az időben írta. Történelmi regényein és ezen a munkáján egyidőben dolgozott, de mintha nem ugyanaz az ember írta volna ezeket a műveket. Ignjátovics első társadalmi regényében egy szabad, fesztelen és közvetlen hangot talált meg, a maga igazi hangját, mert nem fantasztikus történetet, nem valószerűtlen alakokat, hanem a mindennapi életet írta életerős, okos figurákkal, akiket felváltva ajándékozott meg saját egyéniségének egyes vonásaival.

Milán Narandzsics szegény szabónak a fia, de még diák korában Pestre megy, egy gazdag úr szolgálatába áll s közben tovább tanul. Urának bizalmán kívül csakhamar elnyeri, a szakácsnő, Rézi kegyeit is, aki szerelmét pompás ételekkel és italokkal fizeti meg. A diák nem az a könnyelmű természet, aki csak élvezi az életet, és nem gondol a jövőre. Félrerakja garasait, kamatra ad ki pénzeket megszorult társainak, lassan megtollasodik »... ebéd után komótosan heverészek a dívánon, és várom a feketét, aztán, úgy estefelé Rézivel karonfogva elmegyünk sétálni». Ennek a gondtalan életnek ugyan hamar végeszakad, mert amikor gazdája rájön, hogy viszonya van Rézivel, mindkettőjüket kidobja. De Narandzsics már nem jön zavarba, kereskedni kezd, és továbbra is nagyszerűen él.

A regény másik hőse, Brankó Orlics egészen másfajta természet. Tehetséges, ambiciózus álmodozó, nagy eszmékért felkesedik, sikere van a nőknél, de mégis boldogtalan, nem találja meg lelki nyugalmát, mert mindig többet vár, mint amennyit az élettől éppen kaphat. Milán és Brankó, persze, jóbarátok, hiszen ellentétes természetükkel kiegészítik egymást. Amikor beállnak a huszárok közé, Brankó előtt megnyílik az érvényesülés útja, Milán az ezredes csicskása lesz, bevágódik annak szakácsnőjéhez, Bábihoz, és él mint Marci Hevesen. Végül Brankó unja meg a dicsőséget, mert nem érvényesülhet úgy, ahogy szeretne, ott-hagyják hát a huszárságot, és felmennek Pestre.

Kalandos életük most már előkelőbb környezetben folytatódik, de nem kevésbé erkölcstelen körülmények között. Brankó meghódít egy gazdag, de idős hölgyet, aki minden jóval ellátja, amikor azonban szíve egy fiatal leány felé fordul, egyszerűen rátestálja az öregasszonyt Milánra. Az meg boldog, hogy ilyen könnyen, kéz alatt hozzájutott a gazdagsághoz, a jóléthez.

Ignjátovics, Milánban is Brankóban is önmagát írta meg: az ő ellentéteiben botladozó szertelen természetét. Az életet úgy kell venni, amilyen — erre tanította őt az ő életbölcssége, de egy hang minduntalan megszólalt benne, és a nemes erényekre figyelmeztette. Ki tehát róla, hogy ez a hang gyenge volt? Ezért aztán egész életén át úgy látta, hogy aki szépre, jóra, nemesre törekszik, annak csalódnia kell; az viszont, aki zavartalanul adja át magát az egyszerű örömeknek, mindig boldog marad.

Milán Narandzsics élete tele van eseményekkel, nyaktörő kalandokkal, s ha az író már kifogyott az ötletekből, előlről kezdi, hiszen az élet

is állandóan ismétli önmagát. De ugyanazon események többszöri változatát mégis megunja író is olvasó is. Ignyátovics, azzal tesz pontot Milán és Bránkó története végére, hogy azt még folytatni fogja, de a kétkötetes regényt több kötet már nem követi. Életük más műveiben, más név alatt folytatódik, mint prototípusai Ignyátovics alakjainak.

Első társadalmi regényét nagy érdeklődés fogadta. A magyarországi szerb társadalom élete még soha sem jutott ilyen közvetlenül kifejezésre az irodalomban. Az írók fellengzős modorához nem illett a hétköznapi élet témája, bátorságuk sem volt leereszkedni erre a szerb irodalomban akkor még veszélyes területre. Ignyátovics aztán nekivágott! Őt nem kötötte sem előítélet, sem a járatlan úttól való félelem; az irodalmat éppúgy nem tartotta szentségnek, mint semmit az életben; a Múzsával soha sem volt bensőséges viszonya. Anyaga a kézzelfogható élet volt, az a kifogyhatatlan kincsesbánya, amely napjaiban körülvette. Alakjai: saját maga és környezetének figurái, s még csak annyi fáradtságot sem vett magának, hogy azt a környezetet írja meg, amelyben társadalmi helyzeténél fogva forognia illett volna, szíve a mélyebb rétegek felé húzta varrónők, cselédnányok, mesterlegények közé, oda ahol »bruder Jásó« a legjobban érezte magát. Ezt az életet írta meg a maga bőségében, áradó ömlésében, színesen, zamatosan, mintha csak saját mulatságára írná. Történeteinek olvasása közben az embernek önkéntelenül Rabelaisra kell gondolnia, jóllehet Ignyátovics nem keresi a pikantiát, viszont az sincs meg benne, ami fegyelmezettséggel párosulva, oly egységessé tette a francia próza atyamesterének élettel teli vaskos törtékeit.

Persze, ez az első regénye különben is tele van még szerkezeti hibákkal, kompozícióban az egyes részek aránytalansága gyakran bántóan hat, olykor a jellemekben is ellentmondások vannak; az író még nem egészen biztos ura anyagának és eszközeinek. Világképe sem teljes még, de témája, szemlélete, hangja — új, meghökkenítően bátor, s felfogása, ez a fais ce que voudras — tégy, amit akarsz, — ez a semmiféle erkölcsi gátlást nem ismerő felfogás olvasóiban is feloldotta a merev társadalmi előítéletet.

A regényre a Letopisz már akkor felhívta a figyelmet, amikor Ignyátovics annak még csak az első fejezeteit írta. A Danica, kritikusa lelkesen méltatja és különösen az író azon igazságára hívja fel a figyelmet, hogy a tehetség a »mai rothadt társadalmi viszonyok között« nem tud érvényesülni, ha nem párosul ravaszsággal, erőszakossággal. Orlics Bránkó is hiába van tele lelkesedéssel tiszta eszményei iránt, szárnyszegetten kell lechullania, mert gyenge ahhoz, hogy az élet akadályain átverekedje magát. Az irodalmi bírálatban oly szigorú Szvetozár Márkovics »Milán Narandzsicsot« a hatvanas évek minden szerb prózai alkotása fölé helyezi, s ezt mondja: »Ignyátovics mutatta meg először, hogy az író számára milyen hatalmas kincsesbánya a mindennapi élet«. — A regényt később a pesti »Fővárosi Lapok« lefordíttatja, és folytatásokban közli. A siker tehát teljes, Ignyátovics egyetlen művével maga mögött hagyta kortársait.

Tekintélye politikai téren hirtelen megnőtt. A magyar parlament képviselője lett, a karlócai szaborban is előkelő helyet foglalt el. Cikkeket ír a szerb-magyar barátságról, de továbbra is megmarad annak, aki volt, a vidám »Bruder Jásónak«. Esténként továbbra is a tabáni »Józef« vendéglőjében üldögel, vasárnap délutánonként »purgerbálokra« jár, nagyo-

kat iszik, és nem veti meg az olcsón szerzett szerelmeket Hol Pesten van, hol Újvidéken, hol pedig dályai tuszkulánumban. A siker forró légkörében meg is nősül. A pirosi jegyző fogadott leányát, Fehér Annát veszi feleségül. De elhatározását maga sem tartja komolynak, mert közvetlenül az esküvő után így nyilatkozik: »Úgy estem bele a házasságba, mint Pilátus a krédóba«. Rövid együttélés után barátságosan megegyezik feleségével, s elválnak. Pár esztendővel később egy egyszerű asszony szegődött hozzá, főzött, mosott, takarított rá, rendben tartotta őt és háza környékét. Később fia született az írótól, s Ignyátovics aztán titokban meg is esküdött vele.

A politikai barátkozás szerbek és magyarok között nem sokáig tartott. Miletics Szvetozár híres Tucin-dáni beszédében nyíltan beismerte a szerb politika tévedését 1848-ban, és baráti jobbot nyújtott a magyaroknak de Deák Ferenc akkor már a megegyezést készítette elő a császársággal, s azt 1867-ben meg is kötötték. A barátság még meg sem született, s máris félbeszakadt. Mileticsnek és az akkori szerb politika vezetőinek be kellett látniok, hogy a 67-es magyar kormánynak semmi köze már a forradalomhoz, a szabadságeszményekhez, a magyar úri osztály eladta az ország függetlenségét, hogy biztosítsa majoritását a nemzeti kisebbségek felett, amelyek pedig — Horvátországot és Szlavoniát is beleértve — meghaladták a magyar lakosság lélekszámát. Mileticsel együtt azok a szerbek is ellenzékbe vonultak, akik megelőzőleg erősen szorgalmazták a magyarokkal való megegyezés ügyét, azok is, akik a szabadságharc alatt nem lelkesedtek az osztrákokért, hanem együttéreztek a magyar néppel. Az egész szerb nép becsapottnak érezte magát, s erre minden oka meg volt. Ignyátovics azonban, következetesen magyarbarát maradt. Sőt ennél több: a kormány embere. Még egyszer képviselővé választották, de most már igazán csak eszköz volt, akit népe akarata ellenére használt ki a kormány saját céljaira.

Most már igazán árulónak tartják, elveszti legjobb barátait, újságcikkekben is támadják »magyarón« mivolta miatt. Most már úgy látszik csakugyan vége a becsületnek, a tekintélynek, a tiszteletnek, most már mint írórt sem veszik komolyan. Egyre több hibát fedeznek fel írásaiban, rámutatnak pongyola stílusára, nyelvtani fogyatékoságaira, kipellengérezik kétlaki életét, s az egyik lap tudni véli, hogy a szerbek legjelentősebb elbeszélője havi kétszáz forint titkos segélyt kap a magyar kormánytól.

Erőtlen alakja leginkább csak a kocsmákban tűnik fel. Sujtásos attila feszül rajta, zsinórós magyar nadrág, lábán csizma, s fején büszkén kicsit a jobbfülére billentett, ferdén félrvágott, legényes kalap. Nyárs-polgárokkal mulatozik, barátait már csak kölcsönökért keresi fel.

Ebben a lélekölő állapotban, a hivatalos magyar politika részéről durván kihasználva, népe által kiközösítve, ebben a fojtogató légkörben, amely mindenki mást tönkretett volna — lassú biztonsággal, erőteljesen bontakozik ki Ignyátovics írói tehetsége. Mintha egyéniségének erre a hatalmas külső nyomásra lett volna szüksége, hogy kisajtolja belőle azokat az életnedveket, melyek alkotásainak figuráit annyira húsból és vérből való emberekké tették. Ekkor írja meg panasszal és váddal teli paraszt-történetét, a »Csudan szvétet« (Furcsa világ), melyben a falu társadalmának bomlását, a parasztok anyagi pusztulását mondja el. Ez a

világ örömeit fenékiig élvező bohém, ez a politikai nézeteiben ingadozó jellem, éles szavakkal itéli el az uralkodó rendszert, amely a maga elnyomó törekvéseiben, jegyzővel, perzekútorral, csendőrrel, uzsorás zsidóval, ügyvéddel, végrehajtóval tönkreteszi a parasztságot. A pusztai szegénylegényeket, a betyárokat különbeknek látja, mint az urakat, akik csak arra szövetkeztek, hogy minél jobban kizsákmányolják a népet. Szilbás és Paripás között a réten betyárok beszélgetnek, s az egyik így kiált fel: »Ha porció köll, a paraszt fizeti a legtöbbet, ha utat köll építeni, hajtsd ki a parasztot; szakadjon szét a paraszt, a kereskedők meg pénzzel kiváltják a fiaikat. Adj a jegyzőnek, adj a szolgabírónak, adj a vicispánnak, adj a doktornak, és mindenkit megszabadíthatsz a katonaságtól«.

Ignjátovics nem idealizálja a parasztot és a falusi életet; a maga komor valóságában írja meg bajait, küzdelmeit, a falusi szerelmet sem állítja idillikus fénybe, de átforrósodott szívvel együtt érez vele, élvezi egyszerűségét, természetességét. A »Csudán szvét« és még egy-két falusi elbeszélése hiteles képet ad a XIX. század bácskai parasztságáról.

Igazi világa azonban nem a falu, hanem a városi kispolgárság sűrű és tarka tömege. Legjobb műveiben ezt a réteget írja meg. Mert ezután még sokat ír: regényei, hosszúlélegzetű elbeszélései egymást követik a különböző lapokban. Nemcsak a legtehetségesebb, de a legtermékenyebb író is.

Elbeszéléseinek alap gondolatát rendszerint egy ötlet képezi csupán. Az egyik elbeszélésében két asszony pitét süt, de a pék összecsereéli tepsijüket, mire elkezdik ócsárolni egymás tésztaját, sőt egymás családját fel és lemenő ágon, s az ügyből évtizedekig húzódó per lesz. A családok megöregszenek, kihalnak, tönkremennek a perben, de utolsó lehetőségük is küzdenek. Az író, történetükön keresztül megmutatja társadalmuk egész keresztmetszetét, s enyhe humorba hajló iróniával bírálatot is mond felettük.

Talán legkiegyensúlyozottabb és legkomolyabb regényében, a »Vecsiti mladozsenyában« (Örök vőlegény). Egy boldogtalan szerelem történetére lépi az egész cselekmény. A regény hőse, Sám, szerelmes egy gazdag mézáros leányába, Lujzába, de mivel a fiú görögkeleti, a leány pedig katolikus, a mézáros nem adja hozzá a leányát. Lujza végül elhatározza, hogy megszökik a fiúval, de amikor az habozik, akkor Lujza rájön, hogy tulajdonképpen nőies, puhány széplélekkel van dolga, már pedig ő családi hagyományainál fogva is jobban szereti a férfiben a nyers erőt, a hősies kiállást, s így kiábrándulva Sámiból, máshoz megy férjhez. Ekkor kezdődik meg a boldogtalan szerelmes odisszeája, egyik helyről a másikra megy, mindenütt szerelmes, de házasságot kötni sehogy sem tud. Az író követi hősét a maga bolyongásában, leírja a polgári családok életét, apák és fiúk, két nemzedék szembenállását. Ismét ragyogó társadalmi rajzot ad, felvonultatván a remek alakok egész sorát, akik nagyokat esznek-isznak, és lassan, csendesen meghalnak.

Elbeszélő kedve a kispolgári társadalom alsóbb rétegeiben, a kisiparosok világában éli ki magát legjobban. Ez a réteg színesebb, természetesebb mint a hivatalnokok társadalma. A borbélyok, szabók, mézárosok nála azt az egészséges középosztályt képviselik, amely a felsőbb rétegeket az alsóbbakkal összetartja. Ez az a helyzet, amelyből felfelé és lefelé is vezet az út. Az erőseknek, állhatatosoknak és erőszakosoknak sikerül

magukat magasabbra felverekedni, a gyengék, a becsületesek, az idealisták azonban menthetetlenül lezuhannak a mélybe. Innen, ebből a rétegből kiindulva járja be Ignyátovics is nemcsak irodalmi munkásságában, de személyes életében is a társadalom fel és levezető útjait. Életben és irodalomban is akkor a legrokonszenvesebb, amikor elengedi magát, amikor megpihen itt. Tehetsége akkor kilombosodik, kivirágzik, és ömlik belőle a mese áradata. Elbeszélő művészete itt olyan magaslatokra lép, amelyet hosszú évtizedek múlva nála egyébként kiegyensúlyozottabb, jobb írók sem tudnak elérni. Ilyen szempontból legjellegzetesebb műve a »Trpen szpászen« (Megtúrva és megszabadulva). Ragyogó leírásainak egész sorában gyönyörködhetünk itt, azzal az elnéző mosollyal, de rokonszenvező szívvel, amellyel az író történetének célját feledve élvezettel elidőzik. Itt, kiderül, hogy a jó stílust a gátlásnélküli közlés jelenti, s ha az ember Ignyátovicsnak ilyen fejezeteit olvassa, akkor igazán iskolás kicsinyesség ennek a vérbő elbeszélőnek olykor pongyola stílusáról beszélni. Hallgassuk csak meg az újvidéki »purgerbárlól« szóló meséjét: »Elkezdtek a »tájcs« táncot, a principális a szabók céhmesterének feleségével, a principálisné az újvidéki mészárszékek bér-lőjével kezdett táncolni. Látnod kellett volna, hogyan kapta derékon principálisom a karcsú snejdernét, hogyan emelte a ballábát, s hajtotta be térdben, aztán fordultak egyet, s amikor a principális megérezte a jó táncosnőt, átcsapott a »lenderbe«, s aztán hol balkézrel, hol jobbkézzel ölelgette táncosnőjét, a céhmesterné pedig úgy meghajlott, hogy majdnem eltört a dereka. A céhmester viszont a kövér mészárosné kérte fel; a snejder vékony, a mészárosné vastag és súlyos, mintha ólomból öntötték volna. Különösen hátulról nézett ki jól a mészárosné. A snejder ugrált, dobálta lábait, pörgött, mint a küllő a kerékagyban. S amikor aztán sor került a »galoppra«, hát az igazán gyönyörűség volt. A principális a mészárosnéval, a mészáros a principálisnéval, a céhmester a péknével, a céhmesterné segédjével táncolt. De az ördög nem hagyott békét a snejdernek, kiszaladt a körből, hogy első legyen, a principális elé ugrott, de a principális meglökte a snejdert, úgyhogy az a péknével együtt elesett, a principális rájuk, s tetejükbe a mészáros a principálisnéval. A principális kiszabadította feleségét, kihúzta a mészáros alól a péknét, a snejder úgy bújt ki alóluk, mint a tű, a snejderné pedig segédjével olyan ügyesen esett a rakásra, oldalt elterülve, hogy úgy nézett ki, mintha valami diványra hevert volna le egy kicsit aludni«.

Ignyátovics, az ilyen reális ábrázolással nagyszerű, színes, mozgalmas képeket tár az olvasó elé. Nem száraz, nem unalmas ilyenkor, bőbeszédűsége is élvezetes, sőt kifogásolt stílusa is zavartalanul tökéletes.

A történet fő hősei itt különben borbélyok. Ezt a tisztas ipart emelte Ignyátovics tréfásan minden más mesterség fölé. A borbélyok előkelően viselkednek, finoman beszélnek, elegánsan mozognak, hiszen csak egy lépcsőfok választja el őket az orvosoktól. Ereft vágnak, fogat húznak, s ha mesterségükben kicsit tökéletesítik magukat, »doktorok« lesznek. Ezért nem is lehet akárki borbély, hiszen ahhoz tehetség kell.

Ignyátovics ezt a regényét párbeszédés formában, egészen váratlanul színdarabként fejezte be. Később az egész történetet színpadra írta át, úgyhogy mint regény csonka maradt, mint színdarab pedig, bár előadták s még hozzá sikerrel, egészen széteső munka lett. Ebben a regényében,

egyébként, az író már szűknek találja a társadalom hazai kereteit hősei kalandvágya számára, s ezért megjárátja velük az akkori hiedelmek szerint a korlátlan érvényesülési lehetőségek hazáját, Amerikát is.

A »Sztári i novi majsztori« (Régi és új mesterek) című elbeszélésében az iparososztály felbomlását írja le ugyanúgy, mint a »Csudán szvétenben« a parasztság pusztulását. A korkép itt már nem olyan színes, mint az imént említett borbélyokról szóló vidám történetében.

A magyar olvasó számára, témájánál fogva a legnagyobb érdeklődésre talán mégis a »Vásza Respekt« című regénye tarthat igényt. Ebbe a művébe ugyanis, Ignjátovics megint a maga kalandos életét ültette át, pörösködését családjával, szülőföldjének, Szentendrének leírását, de feldolgozza benne a magyar szabadságharc egyes részletét is. Hőse, Respektus Vásza, aki huszár volt, de féltékenységből elkövetett emberölés miatt tizenkét évi börtönre ítélték, amikor meghallja, hogy Magyarország területén harc folyik, megszökik börtönéből, és újra felcsap katonának. Nem habozik egy pillanatig sem, hogy melyik oldalra álljon, igazságérzete a szabadságukért harcoló magyarokkal viszi a küzdelembe. Amikor azonban parancsot kap, hogy az ország déli részein folyó csatákba menjen, kijelenti, hogy szerb létére nem akar Rózsa Sándorral saját népe ellen harcolni.

A »Vásza Respekt« ugyanúgy tele van kalandos históriákkal, mint csaknem minden műve. A nyers, indulatos Vászával szembeállította az angyali szelídségű Anicát, aki szerelmét önfeláldozóan szereti, mindenhova elkíséri, de akivel boldog sohasem lehet. Tehát megint két, végletekben járó, ellentétes jellem vonzódását írja le, de cselekménye éppen e két merőben ellentétes alak egymáshoz való ragaszkodásával gyakran kisiklást szenved. A mű különben kompozícióban is laza, s helyenként erőszakosan mesterkéltnak látszik.

Ignjátovics 1860-tól kezdve minden évben megírja a maga egy-két regényét, vagy regénynek is beillő elbeszélését. Mindez azonban semmivel sem öregbítette hírnevét. Amikor 1878-ban életrajzát kezdi kiadni, a legfőbb célja ezzel az, hogy magyarázatot adjon életének egyes kiderítetlen kérdéseiről. Természetes, hogy magyarbarátságát akarta elsősorban igazolni, hiszen ott érezte magát megtámadva, holott a támadásokat leginkább azért kapta, mert a későbbi reakciós kormány embere volt. Ezért aztán nem is volt őszinte ezekben az emlékiratokban. Magatartását 48-ban egy igen érdekes körülménnyel magyarázza: a pátriárka kétszínű szerepével, melyet ő, állítólag már akkor felismert. Elmondja, hogy a forradalmi kormány közoktatásügyi minisztere, Eötvös József 7000 aranyat küldött Platon Atanackovics püspöknek propaganda céljaira, hogy a szerb népet a magyar ügynek megnyerje, de a püspök a pénzt megtartotta, s a szabadságharc leveretése után átadta az osztrák hatóságoknak. A megegyezés megkötéséért magyarok és szerbek között minden felelősséget a pátriárkára hárít, s hogy annak bűnösségét igazolja, Rajacsics, pátriárkának egy titkos levelét ismerteti a császárhoz, ennek másolatát Ignjátovics akkor látta, amikor a karlócai szászoroszlovai hadsereg titkára volt. Ez az állítólagos levél így hangzik: »1848 elején a magyarok a szerb népnek olyan kedvező ajánlatokat tettek, hogy ha azokról a szerb nép tudomást szerez, bizonyára el is fogadta volna, mert reá nézve igen előnyösek voltak; én azonban, mint Felsőged hű szolgája ezeket az ajánlatokat titokban tar-

tottam a nép előtt, mert inkább hagynám kiöntani a szerb nép utolsó csepp véréit is, mintsem, hogy a magyarokkal kibéküljön».

Persze, ezek az emlékiratok éppúgy nem fejtették meg Ignjátovics politikai szerepének titkait, mint ahogyan támadóinak sem sikerült soha rágalmozó állításaitak bebizonyítani. Egy kétségtelen: amikor Ignjátovics 1848-ban a magyar szabadságharc mellé állt, és szembefordult Béccsel és a szerb politika vezetőivel, akkor a haladás ügyét képviselte. Viszont maradvává lett abban a pillanatban, amikor elmulasztott hátat fordítani a népelnyomó deáki politikának.

De akkoriban mindkét helyzetben tanúsított magatartását bűnéül rótták fel. A szerb közvélemény előtt olyan súlyosan kompromittálódott, hogy amikor 1888-ban írói munkásságának ötvenedik évfordulóját ünnepelte, még tisztelői, barátai sem mertek nyíltan az ünneplők sorába állni, s az az egy-két méltató cikk, amely akkor a szerb lapokban megjelent, — a legtöbb újság, így a Zásztava, a Branik, a Javor, a Sztrazsilovó agyonhallgatta, — név nélkül látott napvilágot. Annál jobban dicsérték a magyar lapok: a Pester Lloyd, a Nemzet persze nem az író, hanem a szerb-magyar barátság tántoríthatatlan harcosát. Már a szerbiai közvélemény nem viseltetett annyi ellenszenvvel iránta. A beográdi lapok tárgyilagos hangon méltatták írói munkásságának jelentőségét, sőt a Szerb Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta, Milán király pedig a Szent Száva renddel tüntette ki.

Utolsó regénye, a »Patnica« (Szenvedő nő) utoljára még a legnagyobb sérelmet és keserűséget hozta a számára. Ez a regénye, amely valóban színtelenebb, szárazabb és hidegebb, mint Ignjátovics többi műve, egy egyszerű asszony, — a vele együttélő házvezetőnő, — szenvedéseit mondja el meglehetősen érzéketlenül, valami hazug líraisággal leöntve. Mégis, ez az utolsó műve nőtt legjobban a szívéhez, s amikor a Matica elutasította, haláláig fájó sebet ütött rajta. Ignjátovics, ebben a regényében megszabadult azoktól a hibáktól, melyek korábbi műveiben oly gyakoriak voltak: a kompozíció hiányától, a mesemondó folytonos eltérésétől a tárgytól, de viszont hiányzik belőle a művészi alkotás öröme, ami annyi művét meleggé teszi, besugároz napfényvel, színnel és hangulattal, ami, tulajdonképpen, Ignjátovicsnak legfőbb erőssége volt. Realizmusa a valóságnak igazán művészi átlényegítése. Utolsó műve inkább a naturalizmus jegyeit hordja magán, viszont mint társadalmi rajz ez a munkája legteljesebb. Ha más is, mint a többi műve, mégis egyike legjobb alkotásainak, s talán a benne váltakozó szentimentális hangulatok miatt a legolvasottabb munkája is.

Ezt a művét már betegesen írta, hatalmas életerejét tuberkulózis támadta meg, magános újvidéki otthonában egyre gyakrabban esik ágyának. Egykor izmos karjai száraz ágként hullnak alá, daliás alakja megtört, megfogyott, görnyedt lett, kicsire zsugorodott. Aztán 1889 július 25-én meghalt.

Elmulása kétszeresen szomorú volt. Ekkor derült ki milyen kevesen szerették, mert kevesen gyászolták, kevesen siratták. Leginkább csak a magyar lapok közöltek haláláról kimerítő gyászjelentéseket, a szerb lapok vagy hallgattak, vagy csak hír formájában emlékeztek meg haláláról. Jellemző ifjúkori barátjának, Zmáj Jován Jovánovicsnak búcsuz-

tató verse, amely fájdalmasan fejezte ki a szerb közvélemény hangulatát:

Isten veled, Jásó pajtás,
Írok fáján gazdag hajtás!
Műveidre sokáig még
Büszke lehet majd a szerbség.

Isten veled, öreg pajtás!
Nem mondhatok ennél többet,
Vannak fojtó, nehéz könnyek,
Még a sírból is feltörnek.

E könnyeket nyelem le most,
És velem az egész szerbség...
Hej, de bús ez a temetés,
Ez a halott-beszentelés!

(Balázs Pál fordítása)

Halála után már nem haragudhattak rá. S tulajdonképpen, akkor kezdtek el élni és hatni művei, s az olvasók mind nagyobb táborát hódították meg. Halála után másfél évtizeddel Jován Szkerlics, a századforduló legjelentősebb irodalomtörténésze, róla szóló nagy munkájában elfogulatlan értékelést adott Ignyátovicsról. Megállapította róla, hogy bár művei egyetlenek és salakosak, mégis korának legkiemelkedőbb írója, és a szerb realista próza megteremtője volt. Halála után műveiből csakhamar új kiadásokat kellett a mind jobban érdeklődő közönségnek adni.

S minél jobban távolodik az idő életétől, irodalmi munkássága annál tisztább értékelést kap. Mintha csak az idő távlatára lett volna szükség, hogy valódi jelentőségét megítéljék. Velibor Gligorics azt írja róla, hogy »Ignyátovics műveiben egy európai rangú realista író elemeit találjuk meg, s hogy a maga idejében ez az író igen korszerű, és modern volt, kortársait messze megelőzte azon felfogásával, hogy a művészetnek az alkotásokban a korról kell dokumentumot adnia«. Jován Popovics leszögezi, hogy: »Jása Ignyátovics, az 1848-as sorsdöntő években egyike volt azon ritka szerbeknek, aki a magyarokkal közösen harcolt Bécs ellen. Hogy ez a magatartása világos felismerés volt-e a felkelés jellegéről, azt eddig nem sikerült megállapítani, mint ahogyan egyes eljárása, amelyeket gyakran rosszindulatúan magyaráltak, máig sincsenek felfedve«.

Mi magyarok pedig, Ignyátovicsban nemcsak gazdag írói egyéniségét becsüljük, hanem népünk barátját és a magyar szabadságharc bátor résztvevőjét is.

FIGYELO

Fiatalok „Híd”-ja

A fiatalok sem tartják helyénvalónak, és nem is helyénvaló — megkülönböztetni a fiatalok irodalmát. Kiktől is, kiknek az irodalmától? A »felnőttekétől«, az »öregkeitől«? Annyi bizonyos, hogy a fiatalok Hídja nem igen áll a »felnőtteké« mögött, — színvonalban, nívóban, irnitudásban. S ha a borítéklap belső oldala nem árulkodna, ha a bevezetőcikk bemutatójában rá nem mutatna arra, hogy új nemzedék áll elénk — alig vettük volna észre a különbséget. Hacsak az ismeretlen nevekre rá nem csodálkozunk. Mert, mi tűrés-tagadás csaknem minden számában ugyanazokat a neveket »hozza« a Híd, és így nem is olyan nehéz észrevenni az újak jelentkezését. Az ismeretlenekét. Volt ugyan egynéhány ismertnevű közöttük. Német és Petkovics neve nem ismeretlenek a közönség előtt. De a többi nevet csak az ismerte, aki valami okból az Ifjúság Szavát lapozgatja. Talán, éppen azért, mert maga is — fiatal.

Ámbár a fiatalságról, mint már mondtuk, nem helyes külön megemlékezni. Maguk a fiatalok is bejelentették, hogy nem szándékoznak bejelenteni fiatalságukat. Ha, az irnitudásra, a színvonalra gondolunk — fölösleges is ez. Feltétlenül beolvadhatnak már az új nemzedék tagjai a régebben írók közé. Semmi esetre sem úgy fognak különválni tőlük mint olaj a vízről, aszerint, hogy fiatal-e vagy öreg. Tehetségben, irnitudásban, stílusban, nyelvben, szépségszeretben, (talán szóimádatban), nem állanak az ismert írók mögött már ma sem. Jó érzés volt ebből a szempontból olvasgatni az áprilisi számot, talán már kissé azzal az érzéssel: lesz aki leváltson bennünket! Mert a mi viszonylatainkban, vajdasági magyar viszonylatban, jelent az valamit, ha 16 új név áll elibénk és ha tudjuk, hogy rajtuk kívül is vannak még fiatal magyar írók. Így, majd egykor nyugodtabban tesszük le a tollat.

Persze, minderről nem kellett volna írni, ha, a fiatalság nem jelentene mégis valami **minuszt**. Mert sokszor jelent. Éppen arról kellene írni, hogy ez a baj a fiatalság gyermekbetegsége, szóval arról, hogy nem kell megijedni tőle. A legtöbb ember, talán a legtöbb író-ember — fiatalságában a legvénebb. A legfáradtabb. Akad közöttük itt-ott egykettő, aki megőrzi vénségét meglett-korára, vénségére is, de ez ritka kivétel. Egy-két évi válság után kivirul bennük az élet, az optimizmus, az egészség és jólesően beszélnek majd arról, hogy nemrégén, — jaj,

de nagyon régen volt, — menekültek volna, maguk se tudják mi elől, hová, talán éppen mostani, ma már elért, egészséges, öröms voltakba.

Azt hiszem, ez a nyitja, kulcsa mindannak, amit artizmusnak, az artisztikum túlbecsülésének, imádatának, szép szavak, ötvözött formák önmagában való bódult keresésének, egyszerűen formalizmusnak nevezhetnénk, amit lehetetlen észre nem venni az áprilisi számban és sokszor az Ifjúság Szavában is. Emlékszem — én is húsz éves koromban voltam a legvénebb és legartisztikusabb, a nyelvem is akkor volt leggazdagabb akkor találtam a legtöbb új szóra. Persze, akkor más világ volt, és Horthy jövelete, meg az Obznana nem kissé járultak hozzá húszéves vénségemhez. Erről is van szó. Arról, hogy most más világ van, és így a gyermekbetegség is még rövidebb ideig fog tartani, mint harminc esztendeje. Ha már jelentkezett. Érdekes azért az, hogy akkor az expresszionizmus, aktivizmus formalizmusa jegyzett el bennünket rövid időre, most pedig fiataljaink egy lépéssel annak is mögéje lépnek, és az »aktivista« irányok előtti időkre nyúlnak vissza. Ahhoz, amit mi éppen akkor hagytunk el.

Talán Tomán László írása érzékeltetheti leginkább azt, amit mondtam és, amit még mondani akarok. Hiszen, főleg róla van szó és egyes lírikusainkról, Fehér Ferencről, Borús Erzsébetről, Hatala Zoltánról és Bori Imréről is némileg, de leginkább az első háromról, akik viszont, tehetségben, irmitudásban, nyelvben is, az elsők között állnak. Akiiktől feltétlenül sokat várhatunk.

Tomán László szépen ír, és Tomán Lászlónak vannak igen helyes és frappáns meglátásai. Tudja láttatni is meglátásait. Mindez sokat jelent. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy mindenben igazat adunk Tománnak, hogy minden észrevételét láttatlanba is a magunkévá tesszük. Ezzel azt is akarom mondani, hogy Tomán László teljes szubjektív, impresszionisztikus kritikát mond Debreczeni verseiről. Szinte, azt mondhatnók, hogy Debreczeni önmagára talált, és ennek az öröms önmagára találásnak ad itt kifejezést. Igyekszik alkalmazni, persze, azért a tudományos esztétika egyes tételeit, de ezt nagyon egyéni, szubjektív módon cselekszi. (Ez az oka annak, hogy magam sem — igyekezvén beleélni magam fiataljaink valójába — idegenkedem az írásomban a szubjektív élményszerűségtől, tudatosan sem.)

Tomán szerint, a költő is — ember, és ez főleg azt jelenti szerinte, hogy belső, intím élete van, lírai élete van, hogy más szóval; éppen ez a belső élet, éppen ennek a belső, intím életnek az adása — a líra. Ebben, természetesen, szörnyen téved, és például ellentétbe kerül, hogy másokat nem említsünk — Petőfi Sándorral, Ady Endrével, József Attilával. Sőt — Balassával és Csokonaival is. A magyar lírával általában. Mert — »Vitézek mi lehet... szebb dolog a végeknél«. És: — »Ha nem tudsz mást, mint eldalolni Saját fájdalmad s örömed: Nincs rád szüksége a világnak. S azért a szent fát félre tedd«. Nem tudom mi és ki maradna meg a magyar lírából, ha Tomán Lászlóra, Tomán Lászlókra hallgattak volna a mult és jelen magyar lírikusai. Hiszen, még Kosztolányi is legbelsőbb intimitását adta — a »pardon« rovatban...*

A költő is ember, — mondja Tomán László, és ebben igaza van.

Kosztolányi Dezső a proletár diktatura bukása után a „Nemzet“ „Pardon“ rovatát vezette. Ezekben az írásokban felhívta az elleforradalmi hatóságok figyelmét egyes még élő, szabadiában lévő, népi harcosokra.

De, az ember teljesség, totalitás, egész, — nem csupán belső intimitás. Aki csupán az intimitást tartja »embernek«, — elhagyja az emberi területet, a humánomot, legkülönb részétől fosztja meg az embert. Hogy a külvilág adása nem lehet líra, hanem epika, az is hatalmas tévedés. Petőfi, Ady, József harcos versei igenis lírát adnak, és egyben az írók legbensőbb »intimitását«. Viszont, Kosztolányi »vörös« versei, természetesen, nem adnak ilyen lírai bensőséget, mert nem őszinték, nem átélték. Mert rájuk is rácsodálkozhatott volna a költő később, hogy »pardon!« Éppen erről van szó. Arról, hogy azon múlik minden — él-ménye-e a harc a lírai költőnek? Igazat mond-e, vagy hazudik?

Aki őszintén adja a »külvilág« költészetét, az egyúttal belső intimitását is megszólaltatta, mert talán éppen ez a legbensőbb intimitása! Adynak, Petőfinak a társadalmi harc volt annyira benső, élet-lényege mint a szerelem, és tulajdonképpen, a szerelmet sem tudták elképzelni, megélni elszigetelten. Petőfi, erről esztétikai-lírai verset is írt. Mert a szerelem sem csupán — biológia. Egészen más azután az, ha valaki, talán erőszakoltan, nem ad szerelmi költészetet, ha ezt elfojtja magában. Mert akkor, ugyancsak nem adta a teljes embert önmagában. Bár a külvilág az ember belvilágává változik állandóan, és onnan tör azután újra utat a külvilágba — az élmény erejével. Az ilyen költészet az ember legbensőjében gyökeredzik és — líra. Sőt, tovább mehetünk: Nem lehet a külvilágtól teljesen elvonatkozni és elszigetelődni. Az ember »benső, lelki élete« nem lehet »független a körülötte zajló csatáktól, dobhártyaszaggató traktordübörgéstől, sőt sokszor még az élet kínrafeszítettjeinek gyűlöletet zokogó jajától sem«. Aki ezt meg tudja tenni, az nem normális ember, az forduljon a patológia szakértőjéhez tanácsért. Én legalább, emlékszem még arra, amikor Európa legjobb causeurjét hallhattam a spanyol lányokról és spanyol festészetről csevegni egy vasúti kocsiban. Határozottan tudom, hogy amikor szemben, egy nyitott kocsiban láttunk ázni-fázni viharvert csontvázembereket szinte már hullám-nőtt szakállal, akkor aznap senki sem tudott közülünk megszólalni, senki sem tudott közülünk mesét hallgatni — másról. Egy ilyen látvány a legintimebb szerelmi légyottot is megkészeríti és véget vet annak. Ha emberek szerelmi légyottjáról van, természetesen, szó. Egy ilyen külvilági, epikus jelenet igenis legbensőbb lírát adhat, akkor is, ha harcrahívással végződik! Mert ez megélt harcrahívás lesz!

És ebben az értelemben, szó sem lehet arról, hogy korunk nem lírikus kor. Bizonyos, hogy az új epikus korszak kezdetét vette körülöt-tünk. Kissé persze drámai is ez a korszak. De, — hogy mindezt milyen »mellre szívjuk« és hogy nem ember, aki korunk mellett hidegen tud elhaladni, csak époszt lát benne, az is egészen bizonyos. Szóval, rossz — tankönyvbeosztás lenne az amely vagy politikumot lát a költészetben vagy lírát. Egészen rossz és metafizikus, antidialektikus volna az a tankönyvbeosztás is, amely különválasztaná az époszt és drámát a lírától, amely nem látná meg az ember és a világ egységét, a költészet egységét az ellentétekben. Egyszóval: a líra nem jelent és nem jelentett soha apolitikumot! Embere válogatja! De apolitikus ember nincs! Esetleg látszatra. Mert a dekadens artisták és formalisták is valakit, valakiket fejeztek ki és tükrözték, ha azzal esetleg nem is voltak tisztában. Csak mi éppen

nem szívesen tükröztetjük **azokat**. Hát erről van szó! Arról, hogy Kosztolányi is adott politikát, csak hogy éppen a »pardon!« politikáját.

Félek, hogy, akarva vagy nem-akarva — fiatal lírikusaink is adtak minden berzenkedésük ellenére — és éppen ezzel, — politikát. Csak éppen nem **kívánatos** politikát. Legbensőbb intimitásukat adták, apolitikus mivoltukat. De beteges, de dekadensen vén és fáradt ez a benső élet, és éppen ezért, ezek a fiatalok még ma, — persze tudva-tudjuk, hogy holnap már nem, mert hiszen fejlődnek és legyőzik mai lelki válságukat, — újra megfiatalodnak! Menekülnének fiatal vénségüktől, mai mivoltuktól. Félnék a vénségtől, ami pedig bennük van, ami elől csak egy úton menekülhetnek, — ha levetik magukról, ha elvetik maguktól, ha legyőzik a válságot, ha újra élni kezdenek. Én, éppen azt hiszem, hogy ezt a külvilágtól elszigetelten meg sem próbálhatják. Hogy e célból el kell járniok az emberek közé! Szóval: — »Meneküljünk, meneküljünk« — mai önmagunktól, szóval: legyünk új emberek! Mert addig, csakugyan »hívom az ifjúságom, — így mindenről lekésve, mindent csak megálmoldva...« Persze amíg csak — vendég akarok lenni az emberek között, az életben, amíg fönn maradok az elefántcsont toronyban. Amíg a lánytól is isszonyodom, amíg azt hiszem, hogy élni és szeretni — bűn! Amíg a forma olyannyira fontos lesz, hogy érette, a »b« alliterációja kedvéért »barna« a bénaság is. Amíg olyan távol kerültem testvéreimtől, szüleimtől, hogy bocsánatot kell kérnem tőlük, hogy ime meglátogatom őket... (Borús, Fehér versei).

Úgy érezzük, ugyanebbe a tévedésbe esik Bori Imre is, amikor oly éles merevséggel különbözteti meg egymástól a lírát és époszt, amikor nem látja meg az époszban a lírát, a lírában az epikus elemet: mind a kettőben az emberit.

Ezzel, persze nem azt akarom mondani, hogy nem külön műfajok az éposz és a líra és azt sem, hogy talán csakugyan ne lett volna epikus korszaka az emberiségnek, a költészetnek. Viszont ugyanakkor, az epikus korban volt líra is. Hogy azután az époszt felváltotta a polgári regény, az is valóság, de ugyanúgy valóság az is, hogy ma új korszakba vagyunk átlépőben, elhagyjuk a polgári korszakot és társadalmibb, kollektívebb szakaszba haladunk át. Merném azt állítani, hogy **új epikus kor** küszöbén állunk — tekintet nélkül arra, hogy milyen lesz az új epikus írások formája, hogy közelebb áll-e majd a regényhez, vagy az époszhoz és hogy mennyi lesz benne a lírai elem. Amikor az osztály nélküli társadalom — 1900-ig legnagyobb forradalmát élte meg a világ — mert óriási jelentőségű forradalom volt az átmenet az osztálytársadalomba — akkor jelent meg az éposz. És ma, amikor még nagyobb forradalmat élünk át, mert az osztály nélküli társadalmat építjük a számos, csupán egymásba átmenő osztályrendszer után, ma újra oly mozgalmas korunk, hogy ez igenis új époszt teremtett, és teremt, ha az nem is alakult ki még teljesen. Ezt a súlyos kört **megérezni** igenis lírai feladat. Az osztály nélküli társadalomban fog az egyén csupán igazán kivirulni, de olyan új egyén amelynek érdeke nem ütközik össze a társadalom, az ember érdekeivel. Ez az új egyéniség új lírát is teremt. Semmiesetre sem olyan lírát, mint mondjuk a Szép Ernőké, Kosztolányi Dezsőké volt.

Tomán László, ha nem is mindenütt, de helyesen észleli és fejezi ki azt, hogy líránk sokszor felszínes, »nem igyekszik mélyére hatolni

a valóságnak, megelégszik a jelszavakkal», s úgy gondolja, hogy Debreczeni versei »többet láttatnak, mint a jelszavaktól hangos alkalmi verselmények«. Itt már a helyes meglátás helytelen elmélettel keveredik. Nehéz ugyanis Tománnal együtt különválasztani a politikai verset (Petőfi, Ady, József stb) a csakugyan csupán jelszavat adó, csupán alkalmi és csupán verselménytől. Lírai költészetünkben, — pontosabb lesznek: vajdasági magyar újabb lírai költészetünkben ugyanis, van számos vers, amely politikumot ad, de nem alkalmi verselmény, hanem komoly művészet. Ilyen művészetet adott Gál, és adott Thurzó is. Annyi bizonyos, és ebben teljesen megegyezem Tomán véleményével, hogy újabb líránkon sokat ront a parolás verselés, hogy újabb líránk sokszor nem ad költészetet, mert éppen az új formalizmusba téved. De — és itt nem tartom helyesnek, helytállónak Tomán véleményét — itt éppen arról van szó: megélték-e a Debreczeni versei, többet adnak-e, az ő útját kell-e követniök fiatal költőinknek?! »Debreczeni köteté már haladást jelent, — különösen formai szempontból«, — írja Tomán László. Ebben igazat adunk neki. Kérdés már most csak az, hogy ez a forma teljesen megfelel-e az új tartalomnak, az újabb Debreczeni-versekben és — megfelelne-e fiatal költőink mondanivalójának is?! Mert erről van éppen szó. A forma s tartalom egységéről. Gellér és diákjai például tudják, hogy enélkül nincs művészet. Debreczeni művészi formát ad, és ez a forma meg is felel bizonyos mondanivalójának. De nem felel még minden mondanivalójának! Egész bizonyos, hogy a »Debreczeni-forma« (ha mondhatjuk annak; azt hiszem vajdasági viszonylatban mondhatjuk, habár tudjuk, hogy nem eredeti forma) távól áll az új formalizmustól. Ebben Debreczeni követendő példát adott. Ebben egyezem Tománnal. Viszont Tomán nem vett tudomást arról, hogy költőnk az új formalizmus elől — a régi formalizmusba menekült. Nem vette észre, hogy ez a régi formalizmus megfelelt régi, polgári, dekadens, artisztikus mondanivalójának, de nem felel meg harcos verseinek, azoknak, amelyeket Tomán a »kés« motívumával jellemez. Nem felelnek meg a ma építő verseinek sem. Az új mondanivaló, új formát teremt magának. Debreczeninél még nem teremtette meg.

Így lehet azután, hogy sokszor játékosak ezek a versek. Tomán szerint »nincs erőszakoltság ezekben a versekben, őszintén folynak a sorok...« Egyben igaza van Tománnak. Debreczeni igen könnyen versel, virtuóz a technikája, és nincs erőszakoltság ebben az értelemben verseiben. Viszont, sok bennük a játékosság, a játékos, könnyed formakedvelés, és nagyon sokszor az az érzésünk, hogy a forma hatott ki a mondanivalóra, amúgy Kosztolányiasan, nem fordítva — nem a mondanivaló alakította a formát. Éppen ezért, sokszor nem az az érzésem mint Tománnak, hogy Debreczeni versei költészetünk legátéltebb versei. Tudatos, játékos verselés nyilvánul meg például, szerintem, az ilyen sorokban: »Cseresznye, kényes kertek éke, Barack bíbora, szilva kéke!« Végeredményben: elvetjük feltétlenül az új formalizmust, de nem menekülünk előle a régi, dekadens, artisztikus formalizmusba, amely esetleg visszarántana, — mint fiatal lírikusainkat! — a régi, artisztikus játékos »mondanivalóba«, tartalomba, a dekadenciába. Megélt, őszinte lírát akarunk és várunk költőinktől, szép formában — de az új mondanivalónak megfelelő új és szép formában! Ezért, persze meg kell még

kínlódni! Ezt, persze, nem találjuk készen, sem Kosztolányinál, Debreczeninél, sem Tóth Árpádnál vagy másnál. Ezt meg kell teremteni. Ezt, el is várjuk a fiataloktól, és mindazoktól, akikben ehhez meg van a tehetség.

Ehhez, természetesen, még sokat kell fejlődniök fiataljainknak. Az első lépés biztató, bár sokban elszomorító is. Mert előlről kezdték a fejlődést — a dekadens formalizmusnál, és így nagy utat kell megtenniök, hogy megkerülve az új formalizmus vétkét, — oda jussanak az új ember adásához, az új ember megteremtéséhez önmagukban és másokban. Ennek az új embernek, persze, új a mondanivalója, és megtalálja hozzá az új formát is.

Fiataljaink útjuk, fejlődésük elején állanak. Persze, a további fejlődés megkívánja a perspektívát tőlük. Tudniok kell, hogy még csak az első lépést tették meg, hogy még előttük áll az út. Tisztában kell lenniök azzal, hogy van fejlődés, hogy mindent így, perspektívásan szemléljenek. Ezt azért mondom, mert még nincs meg bennük ez a perspektívás látási mód. Tomán László például, egy szóval sem említette, hogy Debreczeni versei bizonyos haladást mutatnak. Pedig a versek sorrendjének összeállítói gondoltak erre, arra, hogy ne csupán egyes verseket, de egy ember útját is értékeltessék egyúttal. Tomán meglátta az egyes versek ciklus-szerű más-ságát, de nem látta meg, a más, időbeli újat, fejlődést jelent. Hogy Debreczeni a játékos, dekadens »mondanivalóból« a hárchoz jutott el, az új mondanivalóhoz jutott el, ha még nem is teremtette meg hozzá az új formát. Azt hiszem, ezzel megmondtam mindent amit meg kellett mondani. Azt hiszem felesleges említeni talán azt hogy ez az írás nem akar Debreczeniről mondani véleményt, hogy az más, átfogóbb írás feladata lesz.

Lőrinc Péter

DEBRECZENI JÓZSEF:

Jugoszláviai magyar nyelvünk

Időszaki lap korlátozott teréhez mért írás futólag is alig érintheti mindazokat a tényezőket, amelyek jugoszláviai magyar nyelvünk problémáját terebélyesedő szellemi életünk szövevényes kérdéscsoportjává teszik. Tömérdek a tennivaló, a hatásos beavatkozást sürgető feladat. Elmúltak a rosszemlékű idők; tömegeink kulturális érdeklődését többé nem csonkítják sem a gúzsba kötött sajtó, irodalom és rádió érdektelen sablónjai, sem a létfenntartás közömbösítő gondjai.

Az elmerült idők dicstelen »szellemisége« fasiszta és profasiszta álkulturák görbetükör-szemléletét vetítette. A tömegeknek nem volt, nem is lehetett közösségük ezzel a szemlélettel, amelynek agyonpitykézett, melldőngető prózája, keresett, mesterkéltn lírája nyelvben és mondanivalóban egyaránt távol állt tőlük.

Ma, mint az élet minden nyilvánulási területén, itt is merőben más a helyzet. Jugoszláviában sokkalta nagyobb tömegekben szól ma a magyar írás és a magyar szó, mint valaha. Dolgozóink, ifjaink, asszonyaink életszínvonala emelkedik, befogadó értelme mélyül; hovatovább egész népszívetünk igazi haszonélvezőjévé lehet a betűnek.

A megnövekedett igények észszerű megfelelője: az igényességében megnövekedett írás. Írás, amely nemcsak tartalmával nevel és emel, hanem különöségeiben: nyelvében is megbízható tájékoztató. A nyelv sokkal több, mint a gondolat egyszerű hordozója. Egy nép gondolkozásmódját, vérmérsékletét, eszejárását, viszonyító képzetét is érzékelteti, egész gondolatmenetét jelzi. A nyomtatott betű sugalmazó ereje és értéke felmérhetetlen. Nem szabad belenyugodnunk abba, hogy szellemi létünk őrzőjét, erőfeszítéseink, eredményeink tartósítóját: nyelvünket a nemtörődomség rozsdája lepje be. Ügyet kell vetnünk minden lomposagra, nyelvi pallérozatlanságra, idegenszerűségekre. Küzdeni kell az ellen, hogy a kelleténél szűkebb szemhatárú szövegfordítások, megalkuvó fordítói fantáziátlanság, bátortalanság, aggályoskodás nyomán gaz lepje el írásainkat, élőbeszédünket. Sok a gyomlálnivaló, sok a hiba. Pongyola szöfűzések, képzavarok, nehézkesség, konfúzió a vonatok terén, merényletek minden nyelvek legrugalmasabb szőrendje: a készséges, hajlítható magyar szőrend ellen, bonyolult, hosszadalmas mondatszerkezetek hágnak egymás sarkába. Nem azért, mert nem tudunk magyarul. Sokkalta inkább, mert nem szakítunk időt és kedvet ahhoz, hogy tudásunkat alkalmazzuk.

* * *

Amikor a jugoszláviai magyar nyelv kérdéseiről szólnak, valamire eszmélnünk és valamivel számolnunk kell. A vajdasági táj magyar vonatkozásban szinte öröktől fogva nyelvi peremvidéknek számított. A magyar nyelvterület periferiája volt, ahol kunyhókká zsugorodnak a paloták. Kunyhók újszével pedig ki törődnek? Vegyesnyelvű területeken is szokatlanul szegényes a magyar nyelvi folklór. A filológiai kölcsönhatás vesztese természetesen a vajdasági magyar nyelv. A szláv, pontosabban a délszláv táj levegője, a szerb kultúra és nyelviség terjeszkedő ereje könnyedén áradt át a mesterséges és mesterkéltséggel politikai határokon. Mi sem természetesebb, hogy nagyrészt ez az erő formálta a maga képeire nemcsak a szellemet, hanem rögzítőjét: a szót is. Germán hatáselemek is rányomták bélyegüket nyelvre és gondolatra egyaránt. Nyelvünk a németesség kórokozói iránt amúgy is fogékony. Vajdaság magyar nyelve szó- és képkinccsében meglehetősen szegényessé, ejtésében meglehetősen fakóvá lett. Hasonlítsuk csak bármilyen magyar tájszigezethez. Hiányzik belőle Göcsej színe és kedélyes furfangja, Hajdúság zengő leleménye, Dunántúl íze és ereje, de még Szegedvidék sajátos zamata is. Sok benne a szintelen hangoztatás; dallamában kevésbé fordulatossá, képteremtő ihlete fogyatékos. A szabadkai, zombori, újvidéki magyar beszédet — ezt bizonyítani sem kell, hiszen napról-napra halljuk — törülmetszettnek, tősgyökeresnek érezni nem igen lehet.

Mindez nem tragikus, sőt nem is nagyon lényeges. Mindössze arra mutat, hogy nyelvkultúránk legközelebbi haditerveiből nem a védekező jellegnek kell kicsendülnie. Nálunk nem nyelvvédelemre van szükség. Sokkal inkább nyelvművelésre, sőt nyelvteremtésre. Hangsúlyába alig tölthetünk igazabb melódiát, de ennél sokkal fontosabbat tehetünk ép nyelvérzéket teremthetünk, ha nyomtatott szövegeinket, nyilvános beszédeinket stb. nyelvhelyességi szempontból is az egészséges önbírálat mérlegére tesszük.

Új életünk a szocializmust építő tömegek hőskorában alakul. Népművelésünk béklyóitól szabadultan cselekedhet. Államvezetésünk méltányolja a kultúra, sajátosan a nyelvkultúra kulcsjelentőségét és minden irányban szabadságra állította a fejlődés szemafóráját. Szocialista jelenvalóságunk műhelyszongásában számtalan új fogalom és fogalmi árnyalat vár egyenértékű megszólaltatásra. Hiszen a szó a fogalom jegye, a viszonyítás, a gondolatkapcsolás eszköze, a közlés, eszmeátadás vezetője. Ezért kezdhetünk nyelvművelő munkához jóformán a tabula rasa alapján. Megvan rá minden lehetőségünk, hogy a mai ember új szótárát, legendateremtő munkánk stilisztikáját a célszerűség pilléreire építsük. Ugyanakkor a magyar nyelvi hagyomány kincstárában böngészve, izléses, nemes díszítő elemekkel is ékesíthetjük. Nem idegenes, de nem is erőltetetten népieskedő írásra és szóra van szükség. Jófonetikájú, jellegzetes magyarságra van szükség, amely ismerős nyelvi észjárással fűzi mondatokát és a stílus pallettájáról magyaros szövegekpet fest.

Mindez szövevényes feladat. Építés. És — mint minden építés — munkát, teret, anyagot és főleg — pallért kíván. Intézményesen szervezett nyelvművelő aktívákra lenne szükség. Elsősorban kultúregyesületünkön, népszínházunkon, szerkesztőségeinken, könyvkiadó vállalatunkon és felsőbb iskoláinkon belül. Ezt követően a népkönyvtárak, szövetkezeti és üzemi kultúragazatok, önképzőkörök, műkedvelő színjátszók meglévő szervezeteibe lehetne beépíteni a nyelvművelő csoportokat.

A siker valószínűen nem maradna el. Nemcsak azért, mert tömegeink eddig is oly sokszor és sok területen bizonyították be fogékonyságukat min-

den hasznos közcél és kollektív tevékenység iránt, hanem azért is, mert a nyelvészkedés korántsem egyhangú, száraz, vagy unalmas foglalatosság.

Magyar és külföldi nyelvvédő szervezetek egybevágó évtizedes tapasztalata, hogy a műkedvelő nyelvészkedés, a nyelv és beszédkultúra tömegesedésének e döntően fontos tényezője a legszélesebb néprétegek számára egyenesen vonzó valami. A nyelvérzék benn lappang mindenkiben. A szócsinálás, sőt szófacsarás, a szólásmódokkal való bíbelődések szórakoztatnak, akár a rímfaragás. Emellett eltöltenek az alkotás elégedettségével is, úgy hogy az efféle nyelvészkedő fejtörők helyell-közzel meglepő népszerűséget értek el. Sporttá váltak.

A háború előtti úgynevezett »népszerű«*»* hetilapok legkedveltebb rovataivá lettek a nyelvészkedéssel kapcsolatos fejtörők, feladatok, pályázatok. Ezen a vezetéken keresztül igen sok használható szóval, szólással, kifejezéssel gyarapodott a nyelvkincs is. A nyelvművelő folyóiratok példányszáma a hetilapokéval, sőt a legvulgárisabb szórakoztatásra szánt színházi újságokéval vetekedett. A harmincas években egy sportújság szómagyarító pályázatát országos érdeklődés kísérte és nyomában tucatjával születtek meg a labdarúgás és egyéb testedző-ágak használható magyar műszavai. Ezeket az esztendők során a közhasználat szentesítette, úgyannyira, hogy ma már például a labdarúgás minden mozzanata kifejezhető mindenkinek érthető magyar szóval. Hasonló pályázatoknak hasonló visszhangjuk támadt a színház, a gazdasági élet, a közigazgatás stb. fogalomkörében.

Annak bizonyossága ez, hogy a nyelvészkedési hajlam megvan, csak éppen fel kell keltetni. Ki kell csíráztatni a tetszetős, célszerű propaganda táptalajában.

* * *

Teendők és megvalósításuk időrendjét a sürgősség és a lehetőség szempontjai szabják meg. Nálunk a tömegekhez szóló írott beszéd: a sajtó, a könyv nyelvi szintjének emelése látszik a legsürgetőbbnek. Ez lehetne a kiindulási pontja nyelvkultúránk hemesedésének, szókészletünk növekedésének. Ezen a körön belül is főként a korszerű élethez, a mostani mindennapokhoz kapcsolódó járulékos kifejezések felülvizsgálata lenne hasznos. Rendszerező és kodifikáló munkára lenne szükség a szórengetegben, amely a lépten-nyomon élénk torlódó új fogalmakat kívánja kifejezni. Vajdasági magyar sajtónk és irodalmunk közlésanyagának jórészt természetesen fordítások, vagy idegen nyelvű szöveg nyomán készült fogalmazások teszik. Számos fogalom és fogalmi árnyalat magyar, vagy legalább is jómagyarságú megfelelője hiányzik, gyakori szavak fordítása sokszor ingadozó. A hivatalos szövegek átültetése, a közgazdaság, a szaknyelv körébe vágó közlésanyag sokszor nem jut megfelelő tolmácsoláshoz. A szocialista fejlődés sorában minduntalan felbukkanó új és új műszavak, a világnézeti fejtegetések elvont kifejezései nehézségeket okoznak.

Ezzel kapcsolatban hasznos lesz rámutatni fordítási módszerünk döntő fogyatkozásaira: a bátortalanságra, az aggályoskodásra, a kezdeményezés hiányára. Testileg-lelkileg felszabadultunk; vigyázzunk, ne essünk most a fordítói megalkuvás szolgásgába. Mert úgy fest a dolog, hogy szóról-szóra fordítunk ugyan, de sokszor — sajnos — nem magyar szóra. Félünk, merev tolmácsolások kézen-közén gyakorta nemcsak nyelvünk íze, színe, ezernyi finom árnyalatavész el, hanem az értelem is.

Korántsem jelentéktelen ez a kérdés. Itt vannak az államnyelvű megnyilatkozások, amelyeknek pontos, gyors és érthető értelmezését kell adni. Itt vannak az irodalmi fordítások, a publicisztikai munkák. Sokszor éppenséggel közvetett a tolmácsolás, az előttünk levő idegen szöveg maga is fordítás. Ilyenkor fokozott a veszély, hogy nyelvet, értelmet kerékbetörünk.

Nyomatott szöveg a világ valamennyi nyelvén akkor meggyőző, ha nemcsak tartalmában szuggesztív, hanem mondataiban is választékos, korrekt. Különösen vonatkozik ez a magyar nyelvre, mert itt a nyomtatott szövegnek szinte cikkelyekbe szedhető, rögzített frazeológiája van. Szókötése, szókincese maga okvetlenül megkövetelt szabatoságával, tömörségével élesen elkülönül az élőbeszéd kötetlenebb szóhasználatától. Nem lehet sem zétfolyó, sem fakó, sem pedig idegenszerű. Főleg pedig nem lehet pongyola. Nyomatott szöveg az olvasás vizuális képzetének szűrőjén át mindig valami véglegesre, törvényszerűre utal. Legalább is elsődlegesen, bírálat nélkül fogadjuk el. Ha ezt az igenlő szellemi beidégzettséget idegenes mondatszerkezet, pongyola írásmód zökkenti meg, egyszerre tiltakozik az elfogadó ösztön és a nyelvérzék. Helytelen mondatszerkezet, hibás szórend, vagy akár egyetlen rosszul alkalmazott jelző és az anyanyelv »ellenőre« nyomban közbelép; az olvasmány értéke csökken. Az mondanivaló váza gyöngül meg, a lélektani hatás nem teljes. Vegyes. Ez az a tényező, amelyet a stílus pszichológiájának neveznek.

Tévedés lenne azt vélni, hogy minden csak az úgynevezett »értelmiségi olvasóra« vonatkoztatva áll helyt. A kétkézi munkásnak, a parasztnak, a kisembernek is kész mintái vannak, amelyekhez ösztönösen viszonyítja olvasmányát. Tudata alatt ott a mérce, amellyel a nyomtatott szöveg értékét nemcsak a betűkből kikerekedő közlés, hanem azon túl, vagy innen, a befogadott üzenet muzsikája szerint is felméri. Ennek a muzsikának pedig ismerősen összehangzónak kell lennie.

* * *

Nálunk már a helység- és tulajdonnevek írásmódja is vitatható. Nem hiszem, hogy ez a szó »**Noviszád**« (igy!) magyar szemnek tetszetős és természetes lehessen. Az idegen szóra aggatott magyar ékezés, a szerb névre erőszakolt magyar **sz** hangzó zavar. Ugyanolyan helyesírási logikából fakad az efféle írásmód, mintha nem **Bécset** íránk, nem is **Wien-t**, hanem éppenséggel **Vín-t**. Ez a csikorgó kompromisszum sem elfogadott helyesírási szabályokból, sem a szokásjog szentesítéséből ki nem okoskodható. Közös főnévnél (erős gyökeret eresztett idegen szavaknál) használjuk, de tulajdonnévnél nem. A nyelv nem szívesen áll rá ötven százalékos egyezségekre, mint a sarokba szorított hitelező. Itt szükség se indokolja. **Novi Sad**, vagy **Újvidék**. Miért ne lehetne egyik, vagy másik? Esetleg — alkalmyszerűen változtatva — mindkettő?

Nem tudom, milyen meggondolások nyomán vezették be sajtónkba, irodalmunkba ezt az írásmódot, való azonban, hogy meghonosodott és megérett a vizsgáló elemzésre. Megszületésében valószínűen egységesítő szempontok játszódtak közre, éppen úgy, mint a személynevek azonos elven alapuló írásában. **Vélykó Kovácsevics-et**, **Lázár Sztojkovics-ot**, **Radoszláv Rakidzsics-et** írunk. Ez sem alapszik semmilyen észszerű helyesírási szabályon. Mi szükség, hogy idegen neveket magyar ékezettel aggassunk tele? Mennyivel mond többet a **Vélykó** mint a **Veljko**. Mivel mond mást, érthetőbbet? Viszont, ha így írtuk, akkor nyilvánvaló, hogy a vezeték- és keresztnévek magyaros írás-

rendjét is tartanunk kell. Azt vethetnék ellen, hogy a magyar nyelv, noha a vezeték- és keresztnév rendjét az egyedül logikus gondolatmenet szerint szabja meg, azaz az élesebben különböztető vezetéknevet írja elől és függetlenül hagyja az alig disztinváló keresztnévet, idegen névpárok írásában mégis az illető nyelv törvényeit követi. Valóban: nem írunk és nem is mondunk **Mann Thomast** **Thomas Mann** helyett. De ez is csak általában igaz. Szerb-magyar vonatkozásban nem az.

Az **-ics**, **-vics** végződés magyarajkúak nevében is igen gyakori. A **Petrovics**-oknak, **Popovics**-oknak, **Lefkovics**-oknak, **Ivánovics**-oknak stb. se szeri se száma. A magyar szem tehát éppen az **-ics**, **-vics**-es neveknél megszokta a magyarosan ígolt névpárt. Nem ütődik meg **Popovics Szvetisláv-on**, **Petrovics Sándor-on**, **Lefkovics Hinkó-n**, de igenis furcsának találja a **Szvetisláv Popovics**-ot, stb. Írjuk tehát bátran az előbbi. A másik mód sem megengedhetetlen: megtarthatjuk az eredeti írásrendet is, de akkor az idegen nevet idegen névnek írjuk; így: **Svetislav Popović**. **Matica Szrpszka** is rossz. Írjuk így: **Szerb Matica**.

Kétségtelen egyébként, hogy a magyar sorrend észszerűbb is, célszerűbb is. Egész sor idegen nyelven bevezették legalább hivatalos használatra, főként névsorolvasásoknál, ahol az áttekinthetőség követelményei mértékadóak.

Sok, naponta előforduló szavunk, szólásunk, szóösszetételünk további használatát alapos elemzés eredményétől kellene függővé tenni. Rendet kellene teremteni az **élmunkás** — **rohammunkás** változat tájékán. Ismét inkább nyelvérzékünk útmutatását kövessük, mint a nyelvtan sokszor nagyon is merev dogmáit. Úgy vélem, a **»rohammunkás«**-t nem kortyolja símán a fül. Két merőben ellentétes fogalom párosítása ez a szó: a **roham**-é és a **munkás**-é. A **roham** magyar társképzetei: fegyvercsörgés, paripák robaja, kürtjel úgyszólván túlharsogják a fontosabbik párszót: a **munkás**-t. Inkább **élmunkás**-t mondanék. Az **élmunkás** valóban élen jár a munkában. A **rohammunka** jobb híjján már elfogadhatóbb. A teljesítmény, a munka üteme, eredménye csakugyan lehet robajos, robbanásszerű, átütő és vakmerő, mint a roham. Tehát: **élmunkás** és **rohammunka**.

Szem- és fülsértő a: **kommunálisügyi**. Tévedés ne essék: kifogás nem a latin jövevény szó ellen merül fel. A jövevényt jól hajlítva és helyén használva sokszor többet mond, mint a magyar megfelelője. A **kommunálisügyi**-nél a magyar szó és mély hangzók zörejszerű kakofóniája riaszt. Magyar változata: a **községi ügyek** (pl. osztálya) jó ugyan, de birtokos összetételt kíván és alig variálható. Érdemes lenne tetszetősebb kifejezést keresni.

A magyarított műszavak jelentékeny része természetesen a magyar nyelvterület sajtójából származik hozzánk. Az átvételnél azonban ajánlatos a nyelvi önállóságra támaszkodó elővigyázat. A magyarországi sajtóban divó szóhasználat sem mindig kifogástalan. Sőt.

Gyakorta előforduló tarthatatlan szó a **körlet**. Nyelvtanilag sem kifogástalan képzés: helyesebb a: **körzet** (**körző** és nem **körlő**). Emellett a levitézlett magyar katonai bürokrácia rosszlelkű múmiaszava. Dicstelen párja a **»tényvázlat«**-nak, a **fekvölétszám**-nak és társainak. Ha városrészt jelölünk, miért ne emlegetnők helyette a pontosan definiáló kerület-et? Vagy miért nem írunk, mondunk egyszerűen: **kör**-t? Itt még csak leleményre sincs szükség, régen készek a megfelelő kifejezések.

Olvasom a **»pártosság«** szót, nyilván a **partijnost** megfelelőjeként. Mai életünk sűrűn felbukkanó, friss, szép kifejezése. Sokat mond és sokszor alkal-

mazzuk. Éppen ezért megérdemelné, hogy filológiai balcsillagzat alatt fogant magyar jelzőjét minél megfelelőbbel cseréljük ki. Mert **pártosság a partijnost** értelmezésére nemcsak rossz, hanem egyenesen az ellenkezőjét mondja annak, amit mondani szeretne. **Partijnost** a legnemesebb értelemben vett, az **egyén szemléletének és magatartásának minden parcellájára kiterjedő párt-hűséget** jelent. Aki pedig **pártos**, aki **pártoskodik**, az **pártot üt**. A pártosság sokkal inkább fedi a **frakcionaštvo** fogalmát.

Készen áll az elfogadható, bár az eredetinel jóval színtelenebb jelző: **pártszerű**. Amíg jobbat, mélyebbet nem találunk, ezt használhatjuk.

A fordítói bátortalanság példáiként olvashatunk lépten-nyomon **választáselőtti** gyűlésekről, beszédekről, agitációról. Vajjon miért **választáselőtti**, miért nem egyszerűen **választási** gyűlés, beszéd, agitáció? A szerb nyelvű hír — igaz — **predizborni govor**-ról számol be, de mi magyarul tudósítunk. A szerb szólásforma feleslegesen bár, de megengedi az utóidejűséget szemléltető **pred** szócskát, a magyar nem. Végül is választási beszédeket nemcsak a nyelv, hanem a logika törvényei szerint is, rendszerint választások előtt, nem pedig után, tartanak. Az olyan agitációból pedig, amely a választás utáni időre halasztaná a szavazópolgárok meggyőzését, édeskevés haszna lenne a képviselő-jelöltnék.

Bízunk a szó kifejező erejében. **Választási beszéd**; — ebből a szópárból pontosan kihallik az időrend. Kár az összecsengést döcögő magyartalansággal bontani meg.

Túl a nyelvhelyesség elméleti síkján tanácstalanságot, értelemzavart támaszthat a megalkuvó fordítás. Napilapunkban nemrég (márc. 19) azt olvastam hogy: **»Magyarországon leváltottak több megyei rendőrfőnököket. »Megyei rendőrfőnökök«**-ről magyarországi vonatkozásban senki sem hallott. Az olvasó a felajzott, de ki nem elégített kíváncsiság kényelmetlen érzésével teszi le az újságot, hiszen a közigazgatási keresztretjvény megfejtése csakugyan nem egyszerű.

A hírt francia hírügynökség bocsátotta világgá és a »főispán« szót az eredeti szöveg **préfet**-nek adta vissza. Helyesen. A főispánt Franciaországban csakugyan **préfet**-nek nevezik. A **préfet**-ből a szerb szövegben **prefekt** lett, a magyarban pedig — a fordító gépies aggodalmaskodásának hála: — **rendőrfőnök**. **Prefektus** magyarul valóban ilyesvalamit jelent, a hír fordítója mégis kiöntötte a fürdővízzel a gyereket. A szolgálai átültetésben elveszett a közlemény célja és értelme: a tájékoztatás.

Nehézkes és furcsán hat kiadványainkban a **közéleti munkás**, a **politikai munkás**, az **egészségügyi munkás**.

Ezeknél és a hozzájuk hasonló kifejezéseknél is tág tere nyílnék a felfedezésnek. Addig mindeme összetételek ellen **munkás** helyett **dolgozót** írhatnánk. **Közéleti dolgozó**: egy árnyalattal mégis simábban hangzik.

Ellátásügyi minisztérium helyett jobb lenne így írunk: **közellátási** minisztérium. Az **ureda** sem rendelet. Inkább **szabályzat**; olykor **szabályrendelet**. **Fizetésrendelet** szerint: — nem jó. Helyesebb: **Szabályzat** szerint.

* * *

A szerb publicisztikai stílus sajátosságaiból természetesen folyik az egy mondatba sokat zsúfoló, tömör írásmód. Am a szerb körmondatok számíthatnak a szerb felvevő nyelvérzék rezonanciájára. Változatlanul fordítani túlságosan hosszú szólánolatokat — lehet, de nem szabad. Nyelvünk csak módjá-

val bírja a mellékmondatos szerkezetet. A gondolatot nem szívesen fejt meg-
szakítás nélkül. Szereti a szünetet, a pihenőt, amelyet élőbeszédben elhallga-
tással, írásban ponttal jelez. A hosszú mondatok tömkelegében elváltozik a
magyar nyelv színe, csökken jelenítő ereje, sokszor érthetőségéből is veszít.

Fordítóink ne féljenek a hosszú mondatok felbontásától. Minden nyelv
szelleme a kifejezésmódban rejlik. Fordított szövegnek az értelmi tolmácsolá-
son túlterjedő feladata nincs. A monóókát az anyanyelv eszközeivel kell
visszaadni; a fordított nyelv eltérő szerkezeti, vagy képteremő sajátosságait
másolni céltalan és művészietlen.

* * *

Megismétlem, amit előljáróban is említettem. Nálunk a nyelvi visszas-
ságok gyökere nem rejlik mélyen. Kitűnő publicistáink, jójudiciumú szerkesz-
tőink, képzett, lelkes íróink és hírlapíróink vannak. Van öntudatos pedagó-
gus-gárdánk és — végül, de nem utolsósorban — vannak felvevő, értékelő,
fogékony tömegeink. Ha több gond és idő jut vajdasági magyar nyelvünk
problémáinak, ha szellemi és fizikai dolgozóink fel- és elismerik a nyelv-
művelés, külsőségeken túláradó jelentőségét, akkor gyorsan enyésznek majd
el az apró-cseprő fogyatkozások. Azután pedig megindulhat a vajdasági
magyar nyelvteremtés kollektív munkája, az anyanyelv gyümölcsöző, nemes
kultusza.

KULTURELET

Visszatekintés a kórusok szemléjére

A kóruszene a legmegfelelőbb forma legszélesebb dolgozó tömegeink kulturális művészi munkája szempontjából. Arra a gazdag hagyományra támaszkodva, amellyel ez a zeneművészeti forma tartományunkban rendelkezik, a karéneknek a szocializmus építése által hazánkban keletkezett új feltételek mellett széleskörű lehetősége nyílt a fejlődésre. Felszabadult dolgozóink magukévá tették, és széleskörűen kifejlesztették a karéneklest — mind a legmegfelelőbb művészi kifejező eszközt — és még nagyobb lendületet és erőt kölcsönöztek neki. A szocializmus építése szorosan kapcsolatban van dolgozóink művészi hajlamainak emelésével és fejlesztésével. A kulturális művészi tevékenység különböző formái útján szocialista hazánk minden emberének lehetősége nyílik a művészet ápolására. Ezért egyáltalán nem csodálatos, hogy tartományunk énekkaraiban ma több mint 13.000 énekes van, akik a különféle kulturális és művészi egyesületek tagjai. Évről-évre fejlődnek az énekkarok. Különösen felélenkült a kórusok tevékenysége az 1949 november 1-től 1950 május elsejéig tartó időszakban, vagyis a szerbiai kultúregyesületek szövetsége által szervezett hathónapos verseny idején. Ebben az időszakban az énekkarok szervezetileg megerősödtek, rendszeresen előkészítették kórusszámaikat, rendszeren próbáltak, felléptek a különféle ünnepek és előadások keretében, vendégszerepeltek a termelő parasztszövetkezetekben, tartományi mezőgazdasági birtokokon, építőhelyeken stb.

Ebben az időszakban nagy jelentősége van a kórusok munkája szempontjából, az énekkarok szemléjének, amely lehetővé tette, hogy az énekkarok tömegesedjenek és eszmeileg, valamint minőségileg magasabb fokot érjenek el.

A verseny idején megtartották az énekkarok járási, körleti és tartományi szemléjét, amelyeken 87 énekkar vett részt 4.587 énekessel. Ez a szám a múlt évihez viszonyítva — amikor 53 kórus lépett fel 2.775 énekessel — komoly haladást jelent. Ehhez a sikerhez jelentős mértékben hozzájárult az a körülmény is, hogy az idején szemléken külön léptek fel a falusi és külön a városi kórusok, hogy sokkal több kórusműben válogathattak műsoruk összeállításakor.

A verseny folyamán Vajdaság kultúregyesületeinek tartományi szövetsége a fősúlyt a falusi kultúregyesületekre helyezte. Ezáltal az idén 58 falusi énekkar lépett fel a szemlén, míg a múlt évben csak 24. De nemcsak a szemlén résztvevő kórusok száma növekedett, hanem magasabb színvonalon volt a falusi énekkarok előadása is. Emellett, helyesen alkalmazva a nemzetiségi politikát, az idején szemléken sokkal több nemzeti kisebbségi kórus szerepelt, mint az elmúlt években. A múlt évben összesen 14 kisebbségi dalárda vett részt a szemlén, mégpedig: 5 magyar, 7 román és 1 szlovák; az idén már 27 kisebbségi énekkar lépett fel: 11 magyar, 12 román, 3 ruszin és 1 szlovák.

A verseny-időszak alatt a kórusok igen élénk tevékenységet fejtettek ki, felléptek a különféle kulturális előadásokon. A szemléken résztvevő 87 dalárda 521 előadást rendezett és 164 ízben vendégszerepelt. A verseny-időszak alatt



Milivoje Nikolajevics: Gondolkodó

„Uj rajz a faluból“ c. gyűjteményből

kifejtett intenzív munkáról tanúskodik az a tény is, hogy az énekkarok, amelyek résztvettek a szemléken, összesen 466 új karéneket tanultak be.

Ha a kultúregyesületek szövetsége a terepen nagyobb kitartással és leleményességgel tevékenykedett volna a verseny megszervezése körül, sokkal több énekkar vett volna részt a szemléken. Voltak olyan szövetségek is, amelyek egyáltalán nem tartották meg a dalárdák szemléjét (így például a bácskai palánkai, bácskatorpolyai, zsablyai, kovilyi, noviszádi és rumai járás, valamint Szenta, Szremszkanitrovica és Kikinda városok.) Emellett a verseny és a szemlék szervezésének és megvalósításának tekintetében nem volt megfelelő együttműködés a terepen a kultúregyesületek között, s így gyakran az egész munka csak egy emberre hárult (Odzsaci járás, Begej stb.).

Mindazon fogyatékoságok mellett, amelyek a verseny megszervezésében mutatkoztak, a kórusok ezévi munkája és a szemléken elért eredmények komoly fordulópontot jelentenek a kórusok munkájában és minőségük, valamint eszmeiségük, további fejlesztésében.

A* kórusok ezévi szemléi, — az énekkarok tömeges részvételével s az előadás-színvonalának növekedésével — megmutatták, hogy énekkaraink szervezetileg megerősödtek és művészig is fejlődtek az előbbi évekhöz viszonyítva. Ez a fejlődés különösen a falusi dalárdáknál észlelhető. Az előadott művek jó megválogatása, a begyakorlottság, az előadás tisztasága, a hangzás kiegyensúlyozottsága, a dinamika, a fegyelmezettség jellemezte a kórusok ezévi fellépését a szemléken. Néhány falusi és városi énekkar kitűnő benyomást tett és sikerrel adta elő műsorát. A falusi énekkarok közül különösen kitűnt az itebeli »Zora« kultúregyesület kórusa, a városi dalárdák közül pedig a szubotcai »Proleter« szakszervezeti kultúregyesület énekkara. Fellépésük igazai zenei élvezetet nyújtott.

De mindazon sikerek mellett, amelyeket tartományunkban a versenyidőszak alatt a kórusok tevékenységét illetőleg elértünk, a szemléken számos fogyatékoság is jelentkezett, amelyet a további munkában minél előbb orvosolni kell.

A szemléken résztvevő énekkarok nagyobb része jól előkészült és az előadott művek is megfelelő eszmei színvonalon voltak. De ez alkalommal is majdnem minden kórus Mokranjac rukovetjeit tuzte musorra, míg a tobbi zeneszerzők művei alig szerepeltek az énekkarok előadásában. Különösen keves művet adtak elő a régebbi vajdasági és szerb zeneszerzőktől (Topalovics, Marinkovics, Bajics, Binicski, Krsztics, Mulojevics és másoktól). Az előadott művek egy része tomedgál volt, de ezeket nem válogatták meg mindig jól. (Angyelic: »Radnicska koracsnica«, »Poieti pesmo«, Biobner: »Radnicski pozdrav«, Hercigonya: »Szeljacska« stb.).

A kórus-irodalom kérdése, különösen a falusi énekkarok számára, komoly nehezégeket okoz a munkában, mert a mai zeneszerzők műveinek nagyobb része megaladja ezeknek az énekkaroknak előadási képességét. A tömegdalok azért nem megfelelőek mindig, mert zenekari vagy zongorakíséret nélkül üresen csengenek, és nem elégitik ki az énekesek izését. A korszerű zeneszerzők négyszólamú szerzeményei pedig nehéz feladat elé állítják a karmestert és a kórust, és azok nem képesek azt megoldani. Az ilyen helyzet következtében, — gyakran pedig a falusi kórusok és karmesterei igényessége miatt — sokszor olyan művet tanulnak be, amelyet zeneileg nem tudnak tökéletesen visszaadni (A kulai »Branko Radicevics« kultúregyesület énekkara Mokranjac »Kozar« című szerzeményét adta elő a tomasevacai »Gyúra Jakšics« kultúregyesület kórusa Logar »Ének Beográdról« című négyszólamú szerzeményét, Danon »Kozara« című művét énekelte, stb.).

A kórusok tömegesebbek voltak, mint a múlt évben, de így sem kielégítő a helyzet. A kórusokban még mindig legnagyobbbrészt az idősebb tagok énekelnek, és igen kevés a fiatal. Néhány énekkarnál észlelhető volt, hogy nagyobb gondot fordítottak az új, fiatal énekesek szerepeltetésére, de ez még mindig nem elég. A gyurgyevói »Tarasz Sefcsenkó«, és a szprszkiitebeji »Zora« énekkarok oldották meg a legjobban ezt a kérdést, mert kórusaikban alig volt idősebb ember. Ezzel szemben a zombori szerb dalárda kevés figyelmet fordított erre a kérdésre. A kórusművészet helyes fejlődési szempontjából szükséges az új, fiatal énekesek toborzása és ezért a kultúregyesületek szövetség-

geinek, valamint a kórusok vezetőségeinek sokkal nagyobb figyelemmel kell foglalkozniuk ezzel a kérdéssel.

Az ideai szemléken látszott, hogy a kórusok kellőképpen előkészültek. Érezhető volt, hogy az énekkarok huzamosabb ideig tanulták műsorukat; biztosan énekeltek az egyes részleteket s a hangzás is tiszta volt. A kórusok nagyobb részénél szintén megfelelő volt az intonálás, de mégsem valósították meg megfelelő mértékben a hangzás kiegyensúlyozottságát. Ez különösen a falusi, valamint az egyes városi énekkaroknál volt észlelhető (a kanizsai »Petőfi Sándor«, a szurcsini kultúregyesület kórusa, a tomaseváci »Gyúra Jaksics« énekkara stb.). Egyes énekkaroknál kiváltak az egyes hangcsoportok; szinte rendszeres jelenség volt, hogy az egyes hangcsoportok színezetének és hangzásának kiegyensúlyozottsága nem volt megfelelő.

Kórusaink leggyöngébb oldala a kiejtés és a dinamika. A kórusművek szoros kapcsolatban vannak a szöveggel, és ha a szöveg nem jut kifejezésre, akkor az egész mű veszt értékéből. Ezért kell a karéneklésben számolni a szöveggel is. Szükséges, hogy a szavak hangsúlyozása megfeleljen a zenei szövegnek és a zenei/elmélyítés ugyanakkor legyen a szöveg pszichológiai elmélyítése is. Ez nem volt meg eléggé kórusaink előadásában. Egyes énekkaroknál a helytelen hangsúlyozás következtében elferdítették a szöveget. Emellett a szavak kiejtése — különösen a falusi énekkaroknál, — túlságosan világos és nyílt s ennek következtében lehetetlen volt megteremtteni a kórus hangszínezetének kiegyensúlyozottságát.

Egyes kórusoknál helyes volt a lélegzés technikája és helyesen adták elő a szöveget. Volt azonban olyan énekkar is, amely nem szentelt elég figyelmet a lélegzés technikájának és ennek következtében gyakran szagattott volt a szöveg kiejtése, vagy elnyelték az egyes szavak végét. (A gyurgyevői »Tárász Sefcsenkó« énekkar.). A karvezetőknek foglalkozniuk kell ezzel a fogyatékossággal, hogy a további munka folyamán kiküszöböljék.

Külön kérdés — amelyre Vajdaság kultúregyesületei tartományi szövetségének nagy figyelmet kell fordítania, — a kórusok szakmai és eszmei fejlesztésének kérdése. A szemléken fellépő 87 karmester közül csak néhánynak volt meg a szükséges zenei szakképesítése, míg a többi karmester a kóruszene kedvelői közül került ki, aki a kórusokkal folytatott huzamosabb idejű munka által, vagy tanfolyamok útján némi képeztést nyert, de mégsem rendelkezik olyan képeztéssel, hogy énekkarainkat magasabb művészi színvonalra tudja emelni. Érdekes megemlíteni, hogy az elmúlt év folyamán két tanfolyamot rendeztek a karvezetők szakképesítésére, de ezeken a szemléken fellépő karmesterek közül egy sem vett részt. A karmester személye sorsdöntő jelentőségű a kórus sikeres tevékenysége szempontjából, és ezért nagy figyelmet kell szentelni a karvezetők nevelésének, mert ez az egyetlen út, amelyen haladnunk kell, ha emelni akarjuk kórusaink színvonalát.

A vajdasági kultúregyesületek szövetsége által a múlt évben szervezett karéneklés tanfolyamokon kívül, valamint az idén előrelátott tanfolyamok megtartásán kívül, hasznos volna, ha időnként szemináriumokat és tanácskozásokat tartanának a karvezetőkkel, és ezek által elősegítenék szakmai és eszmei fejlődésüket.

Ezeket a szemináriumokon ismertetni kellene a karvezetőket azzal, hogyan kell a kórus számára kiválogatni a hangokat, előadni nekik a próbák tartásának módját, megtanítani őket a lélegzés technikájára stb. Úgyszintén hasznos volna, ha ezeken a szemináriumokon feldolgoznának egyes témákat, amelyek ismertetik a zeneművészet lehetőségeit társadalmunkban, valamint közművelődési politikánk más kérdéseit is. Ezenkívül meg kellene szervezni azt is, hogy az ismertebb karmesterek vendégszerepeljenek a kisebb helységeinkben.

Mindezek a munkamódszerek lehetővé tennék, hogy a karvezetők minél jobb és gyorsabb képeztést nyerjenek, és így magasabb művészi színvonalra emeljék kórusainkat.

Altalában véve az ideai szemlék megmutatták, hogy énekkaraink munkájukban jelentős haladást értek el. Ezenkívül láthatóvá vált az az út is, amelyen haladnunk kell, hogy kórusaink tovább erősödjenek és eszmeileg, valamint minőségileg tovább fejlődjenek.

Száva Vukosavljev

A megboldogult

A magyar népszínház Nusics-bemutatója

Először is azt a kérdést kell tisztázni Nusics »A megboldogult« című darabjának magyar bemutatójával kapcsolatban, hogy időszerű-e ma Nusics, s különösen, vajjon időszerű-e a mai magyar színpadon. Minden darabja szervesen a maga korához, környezetéhez fűződött. Kíméletlen szatirájában főként a beográdi csarsíját, a nagyszerb egyeduralmi törekvések üzleti központját gúnyolja ugyan, de nem von szigorú határvonalat az uralkodó osztály és a szerb tömegek között, sőt a pusztá nevetetés kedvéért gyakran általánosít. A polgáriasodó, vagy már polgárrá lett szűk körön keresztül, vagy egy-egy köznapi figurában szinte az egész régi Szerbiát az egyeduralmi törekvések egysíkú központjának tünteti fel, s félti, hogy a történelmi távlat, — a közben eltelt esztendőök túlszufsultsága ellenére — sem elég nagy ahhoz, hogy a magyar közönség csupán kortükörnek tekintse, és ne leplezésnek vegye Nusics darabjait. De a Magyar Népszínház előadása, nevezetesen az, ahogyan a darabot realiztikus eszközökkel színpadra állították, s ahogyan a magyar színészek, — mentesen a szerb színpad minden nusicsi túlzásától és bohóckodó hagyományától, — a darab lényegét, a szatíra ostorozó erejét érzékeltették, választ adott ezekre az aggályokra, és igazolta azt az elhátározást, hogy színpadra vigyék Nusicsnak ezt a darabját.

A kérdés elsősorban és különösen azért várt tisztázásra, mert Nusics átértékelése még a szerb színpadon sem történt meg. Nusics nem volt realista. Szatíra író volt, a javító szándék szatirikusa, amit Gyulai Pál úgy határozott meg: A gúny a könnyek' árja, a szívbe fojtva és ott mérgeggé válva. Nusics érezte ezt a mérget, a könnyeket is, kíméletlen, kérlelhetetlen ostorozója volt társadalmának, környezetének. Ítélszéknek tartott társadalmát, osztályát felett, s megvesztegethetetlen bírónak volt. De, csak javítani akart, s azon a társadalmon, azon az osztályon akart javítani, noha már elébe tárult a kielezett osztályharc, és világosan állt előtte, hogy könyörtelen élességgel színpadra vetített alakjai mögött, irgalmatlan harcuk, vagyonhajszájuk, öldöklésük, pöffeszkedésük és fondorkodásaik mögött a valóságban sokkal mélyebb problémák rejlenek, egy egész kiszipolyozott, megtiport ország ezernyi súlyos kérdése. Nusicsból, mégis hiányzott a felelősségérzet, hogy a mélyre hatoljon. Megmaradt a felületen, felszínes, javítószándékú komédiákkal ostorozta javíthatatlan társadalmát, sőt, mert nevetetni akart, és sikert áhított, nem riadt vissza a durvább nevetető eszközöktől sem, egészen a sekélyes bohóckodásig. Megalkuvása éppen abban ütközött ki, hogy elősegítette egy külön nusicsi játéktípus kialakulását a szerb színpadokon, és alkalmat nyújtott arra, hogy azok nevéssenek darabjain, akiket ostorozott. Ne a gúnyt, a mérget érezzék ki belőle, hanem mulassanak, és

csupán fonákságnak lássák feneketlen gonoszságukat. Ezért is olyan nehéz Nusics átértékelése szerb színpadon. Színész és közönség megszokta ezt a pusztán nevetetni akaró nusicsi játéktílust. Színésznek és közönségnek is meg kell szoknia, meg kell tanulnia tehát, hogy bohózat helyett, a túlzások mögött igazi, hűséges korképet lásson Nusics műveiben, annak a társadalomnak valamennyi kóros tünetét, amely ma már, szerencsére, történelmi múlt csupán a néző számára.

Mert Nusics műveiben valóban megtaláljuk ezt a hűséges, minden történelmi okmánynál bizonyítóbb erejű korképet. Végeredményben, Nusics író volt, verbeli, igazi művész, s akkor is többet adott, ha könnyelműsködött is tehetségével. Különben A megboldogultban talán a legmértéktartóbb, nem mintha kifogyott volna a sziporkázó ötletekből, csak talán életének és alkotómunkásságának ebben a zárószakaszában már belefáradt a bohóckodásba. De éppen ez a mértéktartás; és a Magyar Népszínház reális beállítása tette az elvitathatatlan nusicsi értékeket frissekké. Ez ragadta meg a közönség figyelmét, és irányította pontosan oda, a régi társadalomnak azokra a rákos sebeire, amelyek láttán a néző, ha emlékezik, még engesztelhetetlenebbül gyűlöli, ha most ismeri meg, megtanulja szívből gyűlölni azt a társadalmat, azt az osztályt. Ennek az osztálynak egyik tagja, a csalódottságában elbujdosó, halottnak hitt építész vállalkozó, visszatér és visszaköveteli mindenét, feleségét, vagyonát, tudományos munkáját. Örökösei azonban, ragaszkodnak az elrablott értékekhez, és korrupt, lepénzelhető államgépezetük minden eszközét felhasználják a követelőző ellen. Mivel ő sem jobb a többieknél, a menekülést választja ahelyett, hogy felvenné a harcot az igazságért. Ez a darab váza, és Nusics ezt sajátos művészetével töltötte ki, telítette.

A színház együttese józan, reális eszközökkel keltette életre ezt a cselekményt. Felismerte a lényegét, s roppant mértéktartással pusztán kortükröt adott. Az alakok megformálásában, a cselekmény vezérfonalának végigvezetésében, a tér és mozgás beosztásában, díszletekben és hangsúlyokban mindvégig érezhető volt, hogy történelmi távlatot teremtettek a darab légköre és a mai néző között. Szinte azt mondhatnók, hogy az együttes megtalálta azt az új nusicsi játéktílust, amit a régi túlzások hagyományaival terhelt szerb színpadon még nem leltek meg. Nusics maga is könnyen elragadtatja magát, túlzásokra hajlamos, karrikíroz, a színészek pedig felismerték, hogy ezekkel a túlzásokkal tudnak leginkább nevetetni és — talán, bizonyos mértékben a cenzúra-víszonyok miatt is — ezzel enyhítették Nusics leleplezéseinek élességét. A szerb vérmérséklet lobbanékonyosságát, erősebb taglejtését elnagyolták, keresték a helyzethumor, a legolcsóbb nevetető eszközök lehetőségét. Gyakran egészen közönséges bohóckodásba fulladt a játék, hogy ezzel is enyhítse, annak a tükörképnek kegyetlen őszinteségét, amelyet Nusics társadalma elé tárt. A Magyar Népszínház előadásában mindebből semmi sem volt. Talán túlságosan is simákká, kiegyensúlyozottakká, vassaltakká váltak a mozdulatok, a szereplőkből hiányzott az a helyenként nélkülözhetetlen déli vérmérséklet. Amellett a túlhajtott játékiramban nem hagytak időt a közönségnek, hogy felfogja a helyzetek, szavak képzelenségét, és kinevesse a színpadi cselekménybe állított embereket. De annyira kiegyensúlyozottan, annyira mindenben érezhetően megtartották mindvégig a távlatot a cselekmény-és a ma között, hogy ezzel Nusics régi jogaiba lépett. Ismét a nagy nevetve tanítóvá vált, csak hogy bennünket, a mai nézőt már a történelmi multra tanít. Mivel — ebben a magyar színpadon megvalósított józan, reális beállításban — már nem

kenődnek el, nem válnak pusztán fonáksággá a gonoszság, a becstelenség és gaztettek, a mai néző már okul is a nusicsi meglátásokon.

Az a mértéktartás, ahogyan a színészek kerültek a tragikus jelleget, mutatta, hogy a rendezői felfogás nem tesz különbséget az alakok között erkölcsi értékülésük tekintetében. Ezáltal a cselekmény is egységesebbé vált. Nusics egy-egy neki tetszetős részt gyakran ismételtet, de a rendezés gondoskodott arról, hogy ez az ismétlés minden alkalommal új hangsúlyt kapjon, így ne csak ne lankadjon a cselekmény, hanem éppen az ismétlés hangsúlyozza meg világosabban az író mondani valóját. Az, hogy a mesterien megoldott fokozások, a jelenetek belső feszültségét és a színészek készségét alaposan kiaknázó rendezés a túlhajtott játékiramban a szatíra gyilkos gúnyja helyett drámai összeütközésekre vezetett, komoly drámai feszültséget, izgalmat teremtett, csak a játékírási kérdése volt. De ez a veszély különben is benne rejlik magában a darabban. Mert Nusics, ebben a darabjában nagyon keveset használt fel szokott olcsó nevetető eszközökből. Inkább a szavak, helyzetek, jelenetek képtelenségével, a párbeszédetek elképesztő tartalmával, az igazi gúny, igazi szatíra mérgével nevettet. Ehhez azonban, elengedhetetlen az olyan játékírási, hogy a közönségnek ideje legyen felismerni a helyzetek képtelenségét, nevetségességét. Hiszen a szatíra egyik leglényegesebb kötelessége, hogy gondolkozásra készítessen, s a kibontakozásban teljességgel nevetségessé tegye mindazokat, amit és akiket kigúnyol.

Maguk a színészek teljesen felfogták azt, hogy mit kell ábrázolniuk, benne éltek a cselekményben, komolyan átgondolt, elmélyültségre valló megoldásokat találtak a legtöbb nehéz és bonyolult feladatnál. Nem egy-egy alakot keltettek életre, típusokat adtak. Teljesen átlényegültek, hűs és vér alakokká tették a helyenként bizonytalan figurákat is, s a fordulatokon keresztül, a szaggatottságban is kerek egészzé tudták kiteljesíteni a típusukat. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez a színész feladata, ez a színművészet lényege. De a magyar színház csak alig néhány éve vált műkedvelőkből hivatásossá, amellest most olyan egészen új területre merészkedett, — hogy újból hangsúlyozni kell — még az eredeti nusicsi színpadon sem történt meg sem az átértékelés, sem az átértékelt megoldások fellelése. A magyar együttes azonban — már korábban is, de ebben az előadásban különösen — teljesen kinőtt a műkedvelésből, még a hibák sem dilettáns-hibák többé, s ezzel az előadással fejlődése olyan állomásához érkezett, ahol már valóban a színvonal továbbemeléséért és nem a gyermekbetegségek ellen kell küzdeniök. A legtöbb színész ebben a darabban eddigi feladatkörével, sőt gyakran természetű adottságaival is merőben ellentétes szerepet kapott, ezzel megmenekült attól, hogy egyoldalúvá válják, és mint a régi színjátszásban szokásos volt, beskatulyázzák egyetlen szerepkörbe, rányomják az egyetlen jellem bélyegét. A színészek játéka így nem szürkül el, gazdagabb skálájúvá válik, színesebb és élétesebb lesz mindaz, amit színpadra visznek. Alkalmuk nyílik arra is, hogy a gyakori átlényegülés, átalakulás, belső és külső változás révén megvívják a művészi lélek egyre újabb belső harcát, tehát ne rutinjátékká fejlődjen az alakításuk, hanem mindig friss és új élményből fakadjon. Ez az együttes már eljutott ide, s ha a művészi tökéletesség fokmérőjével mérve természetesen még hosszú fejlődési utat kell is megtenniök, ma már megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy jókora utat tettek meg. Színpadjaink minden mozzanatban képszerűek és alakításaiknak megvan már az a jellegzetessége, hogyha kiemelik is a színpaduk jól egybefogott külsőségeiből, maszk és disztingmentesen is hatni tudnak. Ez a legbiztosabb fokmérője annak, hogy

a Magyar Népszínház igazi színházzá lett és — különösen »A megboldogult« előadásával — mindörökre megszabadult a műkedvelés minden jellegétől.

Kétségtelen, hogy ezt sokban elősegítette Garay Béla rendezése, aki bármennyire is rögzíti a színészek hangsúlyát, mozgását, mozdulatát, arcjátékát, kellő szabadságot ad arra is, hogy a művészek átlényegült egyéniségüket tökéletesen érvényesítsék. Inkább a darab beállításában, a realista vonalvezetésben s abban vigyáz az egyöntetűségre, hogy maguk a színészek az általuk megtalált legjobb megoldásokat rögzítsék, állandósítsák. Ezzel, a színészek minden előadáson újra élük szerepüket, s felvillanyozottságuk nemcsak jobban megragadja a közönséget, hanem a nézőtérrel visszasugárzó erő még inkább fokozza, felzsongítja a színészen a művészi átélés képességét. A színész és közönségnek ez a kölcsönös hatása tesz igazán élménnyé egy-egy előadást. Ebben a tekintetben: ahogyan Szabó István, ez a csendes, lassú mozgású és beszédű színész, a semmitől vissza nem riadó álörökös, Blagojevics szerepében önmagából kivetkőzött, teljesen átlényegült, maszkban és alakításban hevesvérmérsékletű, hangoskodó, gyorsbeszédű, élénk taglejtésű csarsija-típussá vált; ahogyan Sántha Sándor a tudóskodó építész, Márics szerepében, három nagyon nehéz mozzanatának megoldásából a legfontosabban, a darab záró jelenetében a színészi mértéktartás egészen magas fokára felérő realitással nem a tragikus, elbukott hőst, hanem a hamis útlevelet is megragadó menekülő patkányt érzékeltette; ahogyan Kiss György a nagy rablók mellett és körül mindenkor megtalálható kis haszonlesők, igyekvők jellegzetes figuráját örököltette meg; ahogyan Remete Károly, ez a klasszikus hősszerepekhez illő hangú, de kissé merev színész ezúttal felengedett merevségéből és a képekhez nélkülözhetetlen, a helyzetek kibontakozásához elengedhetetlen, de nagyobbára néma szerepét a művészi ösztönösség meglepő erejével léttel telítette; ahogyan Sz. Cseh Mária a léha, ledér, parázna, élősdi feleség szerepének éppen azt a veszedelmes tulajdonságát emelte ki, hogy látszatra, külsőségeiben rokonszenvesebb, vonzóbb, mint a valóságban a társadalom számára, amely még a polgári józanságban is irtózik ettől, a fiatal leányok elképzeléseit gyakor annyira megragadó típustól; ahogyan R. Fazekas Piri nem eléggé vénlányos maszkjával is pusztá megjátszással és hanggal mégis tökéletesen el tudta hitetni a mások életéből csipegélő, mások érzéseit magába olvasztó gazdag vénlány alakját, s életerejével valósággal beragyogta a színpadot: mindez a művészi megnyilatkozás egész kivételes élményével gazdagította a közönséget. Talán nem minden figura, nem minden alakítása sikerült ilyen jól. Szilágyi Lászlóból hiányzott az átalakulás, ahogyan az ellopott tanulmánnyal válik tudóssá és most tekintélytartással akarja pótolni azt, ami hiányzott belőle, de — pusztán külsőségekben. V. Jordán-Erzsébet annyira igyekezett Vukicát, a fiatal leányt ellenszenvenné és a hirtelen meggazdagodott, kényeskedő leány típusává tenni, hogy a tizenkilencéves fiatalság apró kis lágyságai szinte kimaradtak a szerepből. Mamuzsics István sem fogta fel teljesen azt, hogy kis szerepe ellenére a kibontakozást hozó központi alakja a darabnak, hiszen ő veti be azt a gondolatot, hogy a lepénzelhető államgépezet erejével szabaduljanak meg az igazát kereső megboldogulttól, s Godányi Zoltán szépfiúja is kidolgozatlan volt. De Forgács József ál-hírlapírója és Fejes György Aljosája megmutatta, hogy a rendezés mennyire felfogta ezeknek a terjedelmükben kis szerepeknek a fontosságát.

Az egész előadás, összességében, téren és időn felül emelte Nusicsnak ezt a művét, azt hozta ki belőle, ami maradandó értékű, amiért Nusics

műveit érdemes volt Herceg János egészen kiváló fordításában átültetni a magyar színpadra: karképet adott okmányoknál is meggyőzőbb hűség-gel, gyilkos nuscisi szatírával.

Sulhóf József

* * *

A szabadkai Magyar Népszínház a bemutató alkalmából szemináriumot rendezett a műkedvelőegyüttesek és amatőrszínházak rendezői számára. Herceg János író, a mű fordítója, Nusics Braniszlávról tartott előadást. Garay Béla rendező, előadásában a rendező szempontjából világitotta meg a feladatokat és az előadást. S az előadás megtekintése után, másnap, a meghívott műkedvelő rendezők résztvettek a Népszínház társulatának és a bírálóknak a vitáján is.

Az idei műkedvelőverseny hívta fel a figyelmet arra, hogy komoly beavatkozás és segítség vált szükségessé. Mintha az egykori alakoskodások, az ősi népi játékok szelleme szabadult volna ki a népi erők szellemi rabságából és kelt volna új életre, olyan rohamosan terjedt a műkedvelőmozgalom a magyarság körében. Száztíz magyar műkedvelőegyüttes működik szerte Vajdaságban, s ebben a számban még nincs az a megszámlálhatatlan alkalmi üzemi előadás, amelynek keretében egy-egy üzemi közösség folyamodik a szórakoztatva nevelés legjobb eszközéhez; a színpadhoz. Hathatós segítségről kellett tehát gondoskodni, hogy ez a roppant erővel kibontakozó mozgalom ne váljon egyesek hiú magátkelletésévé, hanem valóban a nép ősi játékos ösztönének nyisson utat, — mai keretek között és mai színvonalon. Másszóval, a műkedvelés a népi, a szocialista kultúra építő eszköze, a szellemi megnyilatkozás erőforrása és tág tere legyen. Ezt a segítséget természetesen elsősorban a Magyar Népszínház hivatott nyújtani, hiszen kezdettől fogva nemcsak az volt az elgondolt hivatása, hogy Szubotica gyér színházlátogató közönségét szórakoztassa és vidéki körútjain falúzzon, hanem élére álljon, irányítója legyen a kultúrfejlődés mozgalmának, tanítson, neveljen. Neveljen magának gárdát, azután utánpótlást, ápolja a magyar szót, a magyar beszédet, példát mutasson a műkedvelőknek, megszabja a színpadi fejlődés iramát a műkedvelés számára is.

Ezen a téren, a Népszínház eddig csak annyiban töltötte be hivatását, hogy rendezőket kölcsönzött a műkedvelő együtteseknek. A műkedvelőverseny roppant tömegesedése azonban komoly figyelmeztetés volt, hogy itt az ideje hathatósabb segítséget is nyújtani. Ennek pedig legjobban az ezúttal első alkalommal megrendezett szeminárium felelt meg. A műkedvelő együttesek alaposan megismerték a szerzőt, megismerték a művet, amelyet bizonyára rövidesen sokan műsorra tűznek. A rendezői előadásból, az elhangzott bírálatokból pedig felismerték, hogy milyen alapos, gondos tanulmánnyal kell előkészíteni az előadást, a darab színpadi életrekelését és milyen nagy veszély fenyeget, hogy téves beállítás révén a közönség mást kap, mint amit a színpad hivatott nyújtani. A bírálat a másnapi vitán talán ezúttal nem volt annyira mélyre hatoló, mint egyébként lenni szokott, de szerte a Vajdaságból érkezettek megismerhették a munkamódszert, amit követniök kell. A színész, rendező felállt, s bírálatot mondott a maga játékaról és társa játékaról is. Felül-emelkedett a beteges hiúságon, a hiúságból csak annyi maradt meg, amennyi még hajtóerő: többet, jobbat, értékesebbet nyújtani s ezzel felülkerekedni. A hivatásos bírálók, akik már esztétikai szempontból, tehát a közösség értékelése szempontjából figyelik a művészi teljesítményt, megtették észrevételeiket, őszinte javítószándékkal, segítőkész-séggel, rátapintottak a hibákra, megindokolták kifogásaikat és az együt-

tes ezt valóban segítségként fogadta, hogy csiszolja, még értékesebbé tegye előadását.

Ezt a munkamódszert vigyék tovább a műkedvelők. A nagyobb központok, erősebb együttesek rendezzék meg környékük műkedvelőinek bevonásával ezeket a vitákat. Tekintsenek fel a Magyar Népszínházra, büszkeségünkre, má már valóban feltekinthetnek rá, de kövessék is példáját, útmutatásait. Irtsák a beteges hiúságot, és vegyék komolyan a játékot. Hivatásos színház nem működhet mindenütt. De a mai dolgozó megérdemli, hogy a művészet tegye szebbé, hangulatosabbá, melegebbé az életét. Ha ezt a feltámadt **ősi népi játékosztíont** a mai élet szekerébe fogják, s hivatásukat komolyan veszik, a műkedvelők is feltétlenül megadhatják a dolgozóknak.

s. j.

KRÓNIKA

A VAJIDASÁGI ROMÁN ÍRÓK TALÁLKOZÁSA VERSECEN

A vajdasági román írók és kultúr munkások nemrégiben tartották meg második megbeszélésüket Versecen. A fiatal román írók háromévi munkájukat mérlegették, annak az irodalomnak a munkáját, amely a népből nőtt ki és elválaszthatatlan a jugoszláviai román kisebbség életétől és fejlődésétől, de épp úgy elválaszthatatlan az egész román népi kultúrától és irodalomtól is.

Ezen a megbeszélésen részt vettek a vajdasági szerb, magyar és ruszin kultúr munkások és írók képviselői is, akik felszólaltak a megbeszélésen. Annak a meggyőződésnek adtak kifejezést, hogy az irodalom útján is méginkább közelebb kell hozni a vajdasági román kisebbséget a szerb, magyar és Vajdaság valamennyi testvéri népéhez.

A román írók táviratban köszöntötték Tito marsallt, és megígérték, hogy a jövőben még fokozottabb munkával, Jugoszlávia többi testvérnepével együtt, építik a szocializmust hazánkban. Levelet intéztek a Román Népköztársaság íróihoz, amelyben megállapították, hogy a Tájékoztató Iroda határozata előtt a romániai írók ellátogattak Jugoszláviába, alkalmuk volt meggyőződni, hogyan épül a szocializmus hazánkban, és akkor sokat írtak erről. Később azonban ahelyett, hogy a jugoszláviai román kisebbség életéről, nagyszerű munkájáról írtak volna, amellyel hazánk többi dolgozóival közösen építik jobb jövőjüket a sértések és a rágalmak özönvizét zúditották reánk. A Szovjet Szövetség által vezetett elvszerűtlen és ellenforradalmi hadjáratokhoz csatlakoztak a Zaharije és Sztanu típusú román írók, akik tájékoztatóirodás

ügynökök módjára elakarják rejteni az igazságot, és hazánkról és a román kisebbségről becsmérlő módon írnak.

Jugoszlávia népei sohasem zárkóztak el attól, hogy a világ haladó írói megismerjék a valóságot hazánkról. Számos író, aki meglátogatta hazánkat, elragadtatással írt a látottakról, s visszautasítja az ellenforradalmi hajszát, mert tudja, hogy azok akik támadják népeinket és sikereinket, nem rendelkeznek semilyen erkölcsi alappal és csak a tájékoztatóirodás vezetőik nyomására teszik. De épp így a Román Népköztársaság dolgozói sem fogadják el a romániai írók hazugságait.

A levélben a vajdasági román írók kifejezésre juttatták azt is, hogy hazánkban nem követelnek tőlük semmi olyat, ami valótlanul volna, ami ne lenne a forradalmi szolidaritás nagy eszméinek szellemében, semmi olyat, ami ne egyezne a vajdasági román írók tapasztalataival és meggyőződésével. »Teljes szabadságot élvezünk — írják — és büszkék vagyunk arra, hogy állásfoglalásunkkal hozzájárulhatunk ahhoz, hogy az embert és az emberiséget ne fosszák meg méltóságától. Szeretjük hazánkat és a szocialista Jugoszláviát és verseinkben megénekeljük a dolgozók millióinak magasztos tetteit«.

A KUPUSZINAI NÉPI TÁNC-SZEMINÁRIUM

Május 27—29-ig Kupuszinán sikeres népi tánc-szemináriumot tartottak. A szemináriumon 52 hallgató vett részt Vajdaság magyar kultúregyesületeiből. A szemináriumon gyakorlati és elméleti órák útján megismertették a hallgatókat az eredeti kupuszinai ma-

gyar táncokkal. A hallgatók a kétnapos szeminárium alatt megtanultak öt eredeti táncot, ami tekintetbe véve a táncok figuráinak és elemeinek nehézségét, sikernek könyvelhető el. Az elsajátított öt tánc a »Ritka búza«, »Nagybokázó«, »Kormagyar«, Magyar rázós«, valamint a »Nagy Kata«.

A szemináriumon a táncok betanulása mellett az elméleti órákon foglalkoztak még a népviselettel, a népi zene elemeivel, a néptáncosok öltözködési módjával stb. Nagy segítséget nyújtottak a szeminárium megtartásáig a kupuszinai parasztok, akik állandóan rendelkezésükre álltak a hallgatóknak, ők mutatták be a táncokat, csoporttáncokat, színes népviseleteket, szokásokat, hagyományokat.

A kupuszinai néptáncok jelentős helyet foglalnak el a vajdasági magyar néptáncok között. Előadásuk nagyon nehéz, táncelemeik tipikusak és jellegzetesek, előadásukhoz élénkségek és temperamentum szükségesek.

A vajdasági Kúlrészövetség Magyar osztálya azzal a céllal rendezte ezt a szemináriumot, hogy magyar kultúregyesületeink megismerjék eredeti vajdasági magyar néptáncainkat és hogy ezek a néptáncok közkinccsé váljanak. E célból a jövőben is rendelkeznek majd különféle szemináriumokat, így Bánátban és Dél-Bánátban, hogy kultúregyesületeinkben ápolni tudják népi táncainkat, amelyek népművészetünk drága és megbecsülendő értékei.

MILIVOJ NIKOLÁJEVICS RAJZAINAK GYŰJTEMÉNYES KIADÁSA

A grafika, a művészet egyik ága a legegyszerűbb és a legkönnyebben hatolhat a nép közé, és ott olyan hatást gyakorolhat, amely megfelel a művészet feladatának: megmagyarázhatja az igazat. Illegálitása idején, a munkás mozgalomnak nagy segítséget nyújtott a grafika. Különféle alakban jelent meg: a napi sajtóban, röpiratokban, plakátokon, képeskönyvekben, vagy mint a festőművészek külön gyűjteménye, akik arculatukkal magyarázták az embereknek, milyen az életfelfogásuk, az a felfogás, amely megegyezett az elnyomott milliók vágyával. Egyetlen grafikai gyűjtemény előállítása

aránylag könnyebb és olcsóbb, mint színes képek másolatának előállítása, és ezért sok illegális és féllillegális kiadásban kitűnően pótolta a szöveget. Hazánkban néhány gyűjteményt az uralkodó osztály cenzurája miatt igen súlyos körülmények között kellett kinyomatni. De mégis napvilágot látott, hatása is volt, amellett, a nép kezdte megérteni, megszeretni a művészetet, mert a művész alakításaiban minden ember meglátta önmagát, saját életét és saját küzdelmeit. Honore Daumier, a nagy francia festőművész, ma is időszertű, mindenki megérti és szereti, mert bemutatta a párisi kommun nagy napjait, harcosait, ellenségeit, és bebizonyította a proletariátus harcának helyességét és szükségszerűségét. A nagy művész lapjain csoportokat látunk, a megrémült burzsoázia előítéletektől telt arculata jelenik meg előttünk, amely megijed az új erőktől, az új tényektől az embériség életében. Sok művész követte Daumiert, és folytatta megkezdett munkáját.

A grafika nálunk is lerotta a maga tartozását a társadalomnak. A háború előtt Gyorgye Andrejevics Kun, Krsztó Hegedusics, Ismet Muzejnovics és mások ábrázolták lapjaikon a mi emberünket mindennapi kenyeréért folytatott küzdelmében, börtönben, mindennapi munkájában. A népfelszabadító háború alatt számos művésznk sok szabad kiadásban járult hozzá a munkához. Új erők jelentkeztek, akik a főlzabaduláshoz a mai napig körülményeinkhez képest elég nagyszámú gyógynövényt adtak ki.

Milivoj Nikolájevics is e fiatalabak közé tartozik. A háború előtt kezdett tanulni, de a háború súlyos éveiben nem dolgozott. Csak a felszabadulás utáni új körülmények közepette jelentek meg első rajzai. Eleinte a háború hatása alatt állott, de később lapjain a mi életünket is láthattuk. Egy kicsiny, elmaradott ország kezdte építeni a szocializmust, amely a kezdet fokán sokat követel; de még mindig keveset nyújthat. Milivoj Nikolájevics a közösség életét élte; és résztvett ebben a nehéz munkában. Figyelte az életet és jegyezte a velejét. Érthető, hogy óriási nehézségei voltak. Megkellett változtatnia a nyelvet. A mi embereinkről nem lehetett francia nyelven beszélni, ahogyan az ő idejéből való festőgeneráció tanulta. Ilyen körülmények

között az élet sokat követelt művészeinktől, eleinte azonban keveset kapott. Az erők kifejlődésével fokozatosan haladtunk előre és előre haladunk most is.

Milivoj Nikolajevics rövid idő alatt egész tömeg rajzot készített erről az életről. Közülük válogatta azokat, amelyeket a falnak szánt és egy gyűjteményt készített belőlük, amely a napokban jelent meg. Jól tette, mert a paraszttömegek a felszabadulásig nem nagyon ismerték a művészet célkitűzéseit. Ebben a gyűjteményben látni fogják önmagukat, életüket és munkájukat, a művész verejtékes vágyát, hogy szoros kapcsolatot teremtsen a néppel. Látni fogják az új valóság értelmét, amelyben ők maguk is résztvesznek. De észlelni fogják azt is, hogy a művész igyekezett képekkel magyarázni, kik azok, akik őket gátolni akarják ezen az úton.

Ez a gyűjtemény, ha nem is teljesen, új falunkat magyarázza. A rajz biztos, tiszta, könnyű, egyszerű és megközelíthető. A grafikában feltétlenül szükséges modor, amely sok eddigi gyűjteményünkben unalmas volt, itt nem toladó. Egyes lapoknak (1, 4, 7, 8, 13, 17, 20, 24) sajátos bájai vannak. Persze, itt-ott egyenetlenségeket is találunk. Vannak kitűnő minőségű részletek, de vannak gyengébbek is. Különösen nagyobb figurális összetételeken észlelhető ez. A szerző ezt, az előszóban maga is elismeri, mondván, hogy a figurális összetételeket a helyszínen figyelte meg, ott rajzolta meg a vázlatot, a belerajzolt részletek pedig a műteremben készültek. Ez teljesen érthető, mert ami a színhelyen készült, mindig jobb és élethűbb. Mégsem szabad elfelejteni, hogy ez igen nehéz probléma, mert festőművészeink munkáját az élet szélesebbkörű és lendületesebb feladatok elé állítja. Ilyen feladatok a közelmúltban még nem voltak, mert akkor a művész egész munkája személyes, bensőséges élményeken alapult, amelyek néha az érzésnek csak némi árnyalatait mutatták. Ez sem megvetendő dolog, az igaz. De nem minden.

A szerző maga mondja az előszóban, hogy » a falu ilyen tematikájának csak a kezdetén vagyunk, mert nem tudtuk bemutatni azt a változatos, gazdag és valóban kiaknázhatatlan tartalmat, amelyet falunk nyujt-

hat, különösen ma, szocialista átalakulásának idejében«. Az élet sokkal előbbre haladt, mint művészetünk, amelynek ezt először utól kell érnie és azután elhagynia. Nálunk ez a gyűjtemény hosszú idő után az első kísérlet arra, hogy képen mutassuk be az igazságot minden alakjában, hogy közeledjünk a természethez és ezt a népnek világosan bemutassuk. Mindaz, amit nálunk ma csinálnak, ugródeszka az utánunk következő új művészek részére. Annak az alapnak a megteremtése ez, amelyről elindulnak a további, biztosabb, szélesebb és szilárdabb úton. Hogy itt nehézségek vannak azt nem kell hangsúlyoznom. Nem szabad elfelejteni, hogy művészetünk biztosan halad előre, hogy minden előítélettől és betegségtől mentes, hogy művészeinknek adva van minden lehetőség és szabadság arra, hogy személyes tapasztalataikkal, tehetségükkel, a nagy mesterek segítségével, minden idők művészetének felhasználásával, és a pozitív sikerek fellelésével megkeressék és megadhassák életünkre vonatkozó felfogásuknak és magyarázatuknak, saját, egyéni kifejezését. Minőséget követelünk de ez nem csak a kifejezés eszközeire, hanem az életmegnyilvánulások értékelésére is vonatkozik.

Amit az előbb megírtam, csak általánosítás, de ugyanez vonatkozik Milivoj Nikolajevics rajzaira is, mert ez a gyűjtemény nem véletlenségből teremtődött. Ez a közönségből ered, éppen úgy, ahogy Milivoj Nikolajevics sem bírálható meg, amíg meg nem ismerjük a környezetet, amelyben dolgozik és amíg nem tudjuk, milyen problémái vannak. Mindenesetre ez a gyűjtemény komoly munka, amelyet üdvözölni és értékelni kell. Dolgozó parasztunk meg is teszi ezt.

Végül szólnom kell a könyv technikai kiviteléről is. Milivoj Nikolajevics kénytelen volt egyes példányokat aszerint kiválogatni, hogy nyomda-technikai szempontból megfelelnek-e. Egyes lapok túlsótétek, vagy túlvilágdsak voltak, sok példány pedig a nyomdában bepiszkolódott és bezsírozódott. A »Propaganda« grafikai osztálya összes alkalmazottainak farrasztó és odaadó munkáját a nyomda sok ízben tönkre tette. A jövőben erre több figyelmet kell fordítani.

Boskó Petrovics

**LYUDMIL SZTOJANOV »KOLERA«
CÍMŰ KÖNYVE (A »MATICÁ
SZRPSZKA« KIADÁSA, NOVISZÁD)**

A »Kolera«, Lyudmil Sztojanov, ismert bolgár író háborús naplója, az 1913-as szerb-bolgár háború eseményeivel foglalkozik, amikor is a bolgár csapatok hadüzenet nélkül megtámadták a szerb hadsereget. Az Ozmán Birodalom bukása után a balkáni királyok között imperialista veszekedések folytak Makedónia körül, amelyre igényt tartott a szerb, bolgár és görög királyi hatalom is, egyáltalán nem véve tekintetbe a makedón nép érdekeit és nemzeti függetlenségét. Ferdinánd császár és a katonai fasiszta klikk kalandor mesterkedésének a bolgár nép fizette meg az árát, amely a háborúban elvérzett, kiéhezett és a kolerától tizedelve vereséget szenvedve, vezetőiben csalódva tért vissza a harctérről. Ekkor kezdett jelentkezni nála annak a gondolatnak a csirája, hogy ez a háború csak az uralkodó rezsim érdekeit szolgálta.

Sztojanov »Kolera« című könyvét 1935-ben írta, a fasiszta eszmék mind nagyobb térhódításának idején. Ez a műve eszmei és művészi tekintetben kétségtelenül fejlődést jelent irodalmi alkotóművészetében. Könyvében vádolja és ítéli az imperialista mézszárlást, piszkos mesterkedéseiket és terveiüket, pörére vetköztetve bemutatja a hazug hazafiasságot, amelynek nevében a burzsoá hatalomtartók a népeket lövészárkokba, testvérgyilkos háborúba kergetik. Ez a mű komoly irodalmi alkotás, amely túlhaladja egy háborús napló kereteit. Sztojanov nyugodtan, kimérten adja elő mondanivalóját. Csak a legszükségesebbeket közli az olvasóval, de leírása eredeti és friss. A feldolgozott anyagot jól megválogatta, és kitűnően kidolgozta. Néha azonban, csak a dolgok felszínét érinti, nem hatol mélyebben az emberek lelkébe, nem elemzi gondolkodás módjukat, érzéseiket s így a »Kolera« alakjai sokszor csak vázlatosak, nincsenek kellő mértékben megvilágítva és egyoldalúan hatnak.

A »Kolera« írója híven visszatükrözte az egyszerű bolgár ember tespedtségét, akit kimerítettek az esztelen háborúk, a hiábavaló vérontások és, aki békés élet után vágyódik. Mert végeredményben miért is van szükség háborúra? Sztojanov keserűen megjegyzi: »Ez a medréből kiterélt élet... Ime az embernyájak, amelyek,

akárcsak sokezer évvel ezelőtt, elindultak a halálba a halál nevében... Ők a hazugságok borából isznak, és csak a halál színe előtt ismerik meg az igazságot. Amikor már késő, csak akkor ismerik meg a dicsőség értelmét, a zászlók szent jelképét, a bátorság és eltökéltség igazi jelentőségét.— a hazugságokat, a szilárd acélt, amelyből láncot kovácsolnak az elbutult emberiségnek«. A háború valóban a medréből kiterélt élet és még ettől is több, rettenetes, de néha szükséges, — akkor, ha igazságos, ha megtámadnak, ha védekezni, ha forradalom. Sztojanov, ezt könyve végén érinti, amikor is diszkrétén, spontánul kibontakozóan leírja a szófiai munkások tüntetését, akik az »Internacionálé« hangjai mellett menetelnek...

**A ZOMBORI JÁRÁS
KULTÚREGYESÜLETEINEK
RENDKÍVÜLI GYÜLÉSÉRŐL**

A zombori járás kultúregyesületei a közelmúltban tartották meg rendkívüli gyűlésüket a zombori Városi Színház nagytermében. A gyűlésen az egyesületek kiküldöttei mellett más járási és városi tömegszervezetek tagjai is résztvettek.

Abból a céiből hívták össze a gyűlést, hogy megvitassák a hat hónapos kultúrverseny eredményeit és, hogy szétösszák az ajándékokat az egyesületek és a különösen kitűnt tagok között.

A beszámolóból és a vitából látszott az, hogy a kultúregyesületek és a Járási Szövetség ebben a versenyben jelentős eredményeket ért el. Így, ebben az időszakban 8 új kultúregyesületet szerveztek meg 1465 taggal. A már meglévőké pedig 1921 új tag iratkozott be. 7 új kórust alakítottak, 2 tamburászzenekart és 9 folklór csoportot... A falusi könyvtárak 4700 könyvvél emelték példányszámukat, a 12 könyvkiállításon több mint hat-ezer könyvet adtak el. 38 könyvbe-mutatót tartottak és 11 irodalmi estet.

A gyűlésen szétosztották a Járási Szövetségtől előírányzott jutalmakat. 4 kultúregyesületet jutalmaztak meg és 11 személyt, összesen 70.000 dinárral. Ezek mellett megdicsérték 5 egyesületet, 6 drámai együttest és 50 tagot a legaktívabbakból.

Az első díjat (rádiót) a kupuszinaí »Petófi Sándor« kultúregyesület kapta, a két második díjat a sztanisicisi

és klyaicsevói egyesületek kapták (egy-egy könyvtárat 6000 din. értékben.)

Végül a Tartományi Szövetség titkára, Saletics Milos elvtárs üdvözölte a gyűlést, és az elért eredményekért elismerését fejezte ki a kiküldötteknek.

A gyűlés után a Városi Népszínház Nusic »Obicsán csövek« c. darabját mutatta be a kiküldöttek tiszteletére.

Zombor járás kultúrszövetsége elérte célját látogatásaival, szervezésével, és példaként állíthatjuk a többi járási szövetségek elé.

S.

AZ ÖTÉVES MACEDÓN NEMZETI SZÍNHÁZ

1945 áprilisában nyílt meg Szkoplyében a Macedón Nemzeti Színház, azonban a macedónnyelvű színjátszásnak nem ez volt az első megnyilvánulása. Ha, ennek a színjátszásnak nincsenek is olyan hagyományai, mint a beográdi, zágrebi vagy lyublyanai színházak magas színházi kultúrája, de létezett, és élő, hatékony erő volt a nép körében. Már a múlt század első évtizedeiben, a török elnyomás alatt élő macedón nép körében mutatkoznak a nemzeti színjátszás első jelei. Veleszben, Jordán Hádzsi Konsztantinov és Rajka Zsinzifov költő színészcsoportot szervezett, amely macedón nyelven játszott. Ennek az első, macedón színészgárdának szinte forradalmi szerepe volt a macedón népi öntudat felkeltésében, megerősítésében. Ez a színjáték a későbbi évtizedekben is követésre talált, és mindig forradalmi erőt jelentett (pl. a prílepi, bitolyi, szaloniki és veleszi úgynevezett tanítói-színész csoportok. Hivatásos, macedón színjátszás mégsem indulhatott, ennek a népnek, ezt a jogát nem ismerték el a történelmileg hozzánk közelebb fekvő időkben sem, — a két háború közötti időben, tehát 1918 és 1941 között. — A szkoplyei színház, amely ebben az időkben alakult, és új épületet is kapott, nem volt a macedón nép színháza, ellenkezőleg asszimilációs-elnemzetlenítő politikát szolgált. Valójában, a kis színjátszó csoportok voltak ebben az időben is a macedón színjátszás igazi hordozói. S mivel a JKP már ebben az időben átvette a macedón nép egész harcának irányítását, ezek a kis csoportok

a munkásszervezetek, szakszervezetek, haladó diákszervezetek kebelében működtek. Mindez hozzájárult a tömeg neveléséhez és forradalmiasításához a két háború közötti időkben. E csoportok működésének nyomait megtaláljuk a Népfelszabadító harcoknak időszejében is. A »Koco Racin« művészi csoport a Népfelszabadító Hadsereg és partizánkötőtelékek mellett működve, már a népi forradalom művészetét fejezi ki és ebből a forradalmi munkából nőtt ki a szkoplyei, macedón, nemzeti színház is. Az új színháznak, — amelynek most öt éves jubileumát üli meg Macedónia népe, — első szereplői is a »Koco Racin« művészi csoport tagjaiból kerültek ki.

Ennek, a fiatal munkaközösségnek nem kis nehézségekkel kellett megküzdenie, hiszen a macedón irodalmi nyelv végleges kialakulásának időszeke összeesik a színház fennállásának öt évével. Aztán itt volt a műsorkérdés, a realista rendezés kialakításának kérdése, a világirodalom nagy színpadi műveinek fordítása, és első bemutatása stb. A legnagyobb nehézséget, mégis az eredeti, korszerű macedónnyelvű színpadi művek hiánya okozta. Odaadó munkával sikerült a legfőbb nehézségeket leküzdeni, és öt éves jubileuma ünnepe, a színházi együttes megállapíthatja, ha nem is végzett teljes munkát — jó munkát végzett. Itt kell megjegyezni, hogy a szkoplyei operatársulat is már egy éve működik, ez viszont a macedón zenei életnek jelentős állomása.

JOHN PRIESTLEY ANGOL ÍRÓ ÉS THÜRING OSZTRÁK FIZIKUS LEVELE ILJA EHRENBURGHOZ

Ilja Ehrenburg orosz író nemrégiben felhívta a nyugati írókat, hogy lépjenek fel az atomerő háborús célokra való felhasználása ellen és ítélik el mindazokat a kormányokat, amelyek megkísérik, hogy atombombát dobjanak bármelyik ország lakosságára.

John Priestley, ismert haladószelemű angol író nyílt levélben válaszolt Ehrenburg felhívására. Ehrenburgnak arra a javaslatára, hogy figyelmen kívül kell hagyni a társadalmi, politikai és esztétikai nézeteket, Priestley azt válaszolta, hogy nem sok idővel ezelőtt Ehrenburg és

kollegái a szidalmak valóságos özönét zúdították a nyugati írókra. Ezek a szidalmak pedig vadak és méltatlankok voltak. »Októberben Ön olyan messze volt — írja Priestley, — mint a tibeti láma s megközelíthetetlen magasságból dörgedezett a mi dekadenciánk ellen. Áprilisban az előtérbe lép, és arról beszél nekünk, hogy ne tartsuk annyira a távolságot. Mit jelent mindez? Az itteni cinikusok azt mondják nekünk, hogy az Önök hirtelen változó álláspontja teljesen a politikai bizottság napi politikájától függ«.

Priestley megemlíti, hogy ő abban a kedvező helyzetben van, hogy írhat, amit akar, tekintet nélkül az államhatalmi szervekre.

»Bírálja — írja tovább a levelében — mint ahogy én is kész vagyok bírálni azt a végtelenül káros áskálódást, annak a politikának makacs folytatását, amely bukáshoz vezet; azoknak az embereknek az örülségét, akik megittasodtak saját hatalmuktól; azokat a fantasztikus kísérleteket, hogy mindenáron rákényszerítsenek más embereket, hogy változtassák meg életmódjukat, és az Önökével helyettesítsék. Ez a kötelessége az igazi írónak, aki ebben a században is, mint minden más században, meglátja, hogy a túlságosan nagy hatalom, kevés kézben összpontosítva, mindig ellensége volt az emberi boldogulásnak«.

Levele végén Priestley azt írja, hogy egyezik Ehrenburggal abban, hogy a Szovjetszövetség nem kívánja a háborút és az orosz nép irtózik még rá gondolni is. »Előttem azonban nem világos, — mondja — hogy az Önök vezetői valóban kívánják-e azt, ami ellentéte a háborúnak: az igazi békét, a saját életformáik között élő népek világegységét más népek állandó beavatkozása nélkül, mindent nyíltan és barátian, élvezve annak a gyümölcseit, amivel egyesek hozzájárulhatnak a világ civilizációjához«.

»Londonban én megteszek minden tőlem telhetőt — fejezi be levelét — ha Ön megkísérli, hogy valamit tegyen Moszkvában, Szerényen kezdhettük, a gyűlölet, a fanatizmus és türelmetlenség elkerülésével és jobban tisztelve az igazságot, mint a propagandát. Én osztozom Önnel a civilizációért való aggodalmában. Mi írók akkor szolgáljuk ezt legjobban, ha semmit sem írunk arról, ami a

világon a barbárságot táplálja s remélem, hogy a világ tart olyan soká, hogy mi találkozhassunk«.

★

Hans Thüring, az ismert osztrák fizikus, a békemozgalom egyik megalapítója Ausztriában, szintén válszójt Ilja Ehrenburg levelére. Ehrenburg javaslatát szűknek és elégtelennek tekinti. Megemlíti, hogy aki valóban békét akar, annak harcolnia kell a béke veszélyének gyökere ellen. »Szívesebben egyesülnék — írja Thüring — ha valamennyi ország írója nemcsak mások háborús uszítása ellen emelne szót, hanem azon uszítás ellen is, amelyet az ő országában végeznek«.

JUGOSZLAV NÉPI TÁNCOK WASHINGTONBAN

1950. január 30-án a pennsylvániai Duquesne University hallgatói Washingtonban népi ének- és tánc-estét tartottak. M. Guze szlovén eredetű tanáruk és karmesterük vezetésével a főiskolások a washingtoni közönségnek igen élvezetes, ritkán látott műsort nyújtottak.

A program két részből állott. Az első részben Jugoszlávia népeinek dalaival és táncszerepeivel. A közönség így a szép kölökat élvezte, amiket stilizált népi viseletbe öltözött főiskolai hallgatók és hallgatónők mutattak be. Különösen jó benyomást keltettek a szóelőnekesek és az énekkar. A második részben a fiatal művészek a többi szláv és egyéb népek dalait és táncait mutatták be. A program végén az egész, együttes mely benyomást kelto finalet adott.

Ez a fiatal együttes csak egy év óta áll Guze professzor irányítása alatt. Az együttesben Amerika minden részébol résztvesznek a főiskolások, akik többnyire jugoszláv származásúak. A »Tamburica« zenekar ugyanennek a professzornak a vezetése alatt már 13 éve működik, tagjai azonban minden évben változnak.

A lelkesült közönség több ízben is megismételtett egyes számokat a fiatal művészekkel. A hangverseny után az ifjak és leányok Szavica Koszánovicznak, Jugoszlávia volt washingtoni nagykövetének a vendégei voltak. Sokan közülük azt a kívánságukat nyilvánították, hogy szeretnék meglátogatni Jugoszláviát.

HID

KÖNYVEK

UJABB KIADVÁNYOK

JUGOSZLÁVIAI MAGYAR IRÓK:

1. Csépe Imre: „Üzen a föld“ (versek)
2. Gajdos Tibor: „Tűz a hegyek között“ (regény)
3. Laták István: Uj élet felé
4. Lőrinc Péter: „Nemzet születik“ (Macedóniai riportok)
5. Thurzó Lajos: Napos oldal (versek)
6. Debreczeni József: Tündöklő tájon (versek)

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KÖNYVEI:

1. Marx A filozófia nyomorusága
2. Engels: A család, az állam és a magántulajdon keletkezése
3. Marx-Engels: Művészet-Irodalom
4. Marx-Engels: A történelmi materializmusról
5. Engels: Ludvig Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása
6. Engels: A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig
7. Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról
8. Lenin: Kik azok a „Népbarátok“ és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?
9. Plechanov: A materialista történelemfelfogásról
10. Kalinin: A tudósításokról és a tudósítókról
11. Marx: Bér, ár és haszon
12. Plechánov: A személyiség történelmi szerepének kérdéséhez
13. Marx-Engels: Kommunista kiáltvány
14. Lenin: „Baloldaliság“ a kommunizmus gyermekbetegsége
15. Marx: Bémunka és tőke
16. Marx: Osztályharcok Franciaországban (1848—1850)

A JKP. VEZETŐINEK MŰVEI:

1. Joszip Broz-Tito: Az új Jugoszlávia építése — első könyv
2. Borisz Kidrics: A JSzNK gazdasági problémái

POLITIKAI KISKÖNYVTÁR:

1. Joszip Broz Tito: Beszámoló a Jugoszláv Népfrent III. kongresszusán
2. Jugoszlávia Népfrentjának Programnyilatkozata és Statútuma
3. Moša Pijade: Jugoszlávia kommunista pártjának 30. évfordulója
4. Jugoszlávia népi ifjuságának statútuma
5. Moma Markovics: A falu párt-alapszervezeteinek működése és feladata
6. Krszto Popivoda: A pártvezetés módszere
Blagoje Neskovics: A feladatok végrehajtásának ellenőrzése
7. Moša Pijade: A képmutatás nagymesterei

TERVGAZDASÁGUNK UTJÁN:

1. Edvard Kardely: Falupolitikánk feladatai
2. Szvetozár Vukmánovics: A gazdasági vállalatok pártszervezeteinek működése
3. Borisz Kidrics: Gazdasági politikánk időszerű kérdései
4. Vlajkó Begovics: Mezőgazdaságunk szocialista ujjaszervezése

JUGOSZLÁV IRÓK:

1. I. Cankár: „Jernej szolgálégy és az ő igazsága“
2. Ivo Andrics: Nyuszi

HID

KÖNYVEK

VILÁGIRODALOM:

1. *N. Osztrovszki*: „Az acél megedzik“
2. *Maxim Gorkij*: „Anyá“
3. *V. Panova*: Fehér vonat
4. *Solohov*: Uj barázdát szánt az eke

KORUNK KÉRDÉSEI:

1. *Kocsa Popovics*: Jugoszlávia népfelszabadító háborujának helyes értékeléséért
2. *Vladimir Dedijer*: Kina forradalma
3. *Rodolyub Csolákovics*: A jobboldali szocialisták áruló politikája a második világháború után
4. *Lujo Matosics*: Az amerikai monopól terjeszkedése Nyugat-Európában
5. *Milentije Popovics*: A szocialista államok gazdasági kapcsolatai
6. *Edvárd Kardely*: A népi demokrácia Jugoszláviában
7. *Gyilász Milován*: Lenin a szocialista államok viszonyáról
8. *Mósa Pijade*: Az államelmélet néhány kérdése

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁR:

1. *Misa Pavicsevics*: Harc a Szakszervezeti Világszövetség megőrzéséért

„A FÖLD NÉPE“ KÖNYVEI:

1. A termelő parasztszövetkezetek munkaszervezésének kézikönyve
2. A földműves szövetkezetekről szóló alaptörvény
3. Növényvédelem

ÉLET ÉS TUDOMÁNY:

1. *Voroncov—Velyaminov*: Mit mesél a fénysugár?
2. *Kunickij*: A nappalok és az éjszakák keletkezése
3. *Valygar*: Hogyan magyarázza a tudomány a természeti jelenségeket
4. *Panta Tutundzsics*: A réz szerepe az ókori és az új kultúrában
5. *Kirchensteins*: Mit kell tudni a teljes értékű élelemlről?
6. *N. Malov*: Rádió az emberiség szolgálatában

GYERMEK ÉS IFJUSÁGI KÖNYVEK:

1. *Ilyin—Szegál*: „Hogyan vált az ember óriássá“
2. *Brankó Csopics*: „Napsugaras köztársaság“
3. *Nagy István*: „Réz Mihályék kóstolója“
4. *M. Ilyin*: Az óra története

SZINPADUNK:

1. *Móricz Zsigmond*: „Sári bíró“
2. *Rappaport*: A színjátszás ábécéje
3. *Leonid Rachmaninov*: „Viharos alkonyat“
4. *Weigand József*: „Kéz a kézben“
5. *Potemkin*: „A fiunk“
Bulyan—Pantelics: „Elégedetlenek“
6. *Rasa Plaovics*: „Víz a hegyekről“
7. *Cankár*: Szolgák
8. Vidám színpad I. és II. műsor

A felsorolt könyvek és kiadványok megrendelhetők a „Budutynoszt“ könyvkereskedésben Noviszádon (Staljinova 14), a „Napredák“-nál Szabadkán és a „Narodna knjižara“-ban Pancsevón. Megvásárolhatók az említett könyvkereskedésekben és azok fiókjüzeleiben.